

**Poyta ki maji ki
Marki
ndangi**

**Ta ki do Poyta Ki maji ki
Marki ndangi**

Makitu kin inbe, lo tumginn'ə'ti, ɔsi kagi do Makitu Marki'ti toki in «Poyta ki maji lə Jeju Kirisiti ki in ngonn lə Luwə» (1.1). Njendangi makitu kin ɔsi kagi do nya'gi ki dum kadi de ra ki Jeju ra'de ə inyə ta'gi ki Jeju el. Ra be kadi toji'n toki togi lə Jeju Kirisiti in rɔ Luwə'ti. Marki elta do nya'gi ki rai nya ɔsi gona gona ki kagilo lə'de el, nan elta do kulə'gi'ti ki Jeju ra'de Galile'ti, dow lo'ti ki manga be, elta ki do kaw mbah Jerujalem'ti ki nya ki ra nya Jerujalem'ti. Nden nden go'ti, Marki toji Jeju to ngonn de, ki ingə kon, adi rɔ'ne koy kadi taa'n de'gi ngayn lə'de taa (10.45); makitu re te do ta'ti kibo utə ndəgə'gi pəti kagilo'ti ki Jeju ra'n do kagidəsi'ti ningə ki kibo lə njerɔ'gi ki Rɔm'ti elta do'ti ene: «Rɔta, dingəm kam in Ngonn Luwə inbe». Kində taa lo koy'ti lə Jeju toji toki ta ki kibo lə njerɔ'gi ki Rɔm'ti el in rɔta.

Kon ta'gi ki me makitu'ti lə Marki. Kandi me ta'ti: kulə ki Jan Batisi ra 1.1-13. Kulə'gi ki Jeju ra Galile'ti 1.14-8.30. Jeju elta kete do koy' ne'ti ki kində'ne lo koy'ti 8.31-9.50. Bulə de'gi row'o kaw Jerujalem'ti 10. Ta'gi ki wal Jerujalem'ti 11-12. Ta ki ɔjido kadi nan kon ki a re 13. Kon lə

Jeju ki kində'ə taa lo koy'ti 14-16.

Jan ki njera de'gi batəm

(Mat 3.1-12; Luk 3.1-18; Jan 1.19-28)

¹ Poyta ki maji ki ojido Jeju Kirisiti, ki Ngonn lə Luwə, ə kulə ngirə to kin. ² Ndangi me makitu'ti lə njekeltakita Luwə'ti, Ejay, eyina:

«M'in Luwə m'a m'ulə ki njekawkita lə'm kete non'i'ti,

Kadi ra gorow non'i'ti.

³ Ndu de madi ɓar diləlo'ti ene:

Rai gorow lə Burəɓe!

Rai gorow li'ə adi ra njururu*.»

⁴ Jan Batisi te diləlo'ti, el de'gi ene: «Inyəi gorow njiyə'se'gi ki majel kə, adi rai'se batəm, kadi Luwə inyə'n go majel'gi lə'se kə.» ⁵ De'gi pəti ki dɔnangi Jude'ti ki ɓebo Jerujalem'ti, rei rə Jan'ti, tərindu'de dɔ majel'gi'ti lə'de, adi Jan ra'de batəm me ba Jurden'ti. ⁶ Ku ki Jan ulə rə'ne'ti, in ki ra ki bin jambal, ningə dɔ me'ne ki ndar tɔ. Nyakusɔ'a in giwiri'gi ki təji. ⁷ Jan el bulə de'gi ene: «De madi ki nje tɔgi ki əti ɓol, ki utə'm sanyi, a re go'm'ti non. In de ki kulə sa li'ə kaa m'asi kulə dɔ'm bo m'tuti el. ⁸ M'in, m'ra'se batəm me mann'ti, nan in a ra'se batəm, me Ndil Luwə'ti.»

Jan ra batəm Jeju

(Mat 3.13-17; Luk 3.21-22; Jan 1.29-34)

⁹ Dɔkagilo'ə'ti kin, Jeju in Najareti'ti, ki in ngonn ɓekon ki Galile'ti, re adi Jan ra'a batəm, me ba Jurden'ti. ¹⁰ Loki Jeju isi te me mann'ti, oo

* **1:3** 1.3 Mal 3.1; Ejay 40.3

dɔran til, ningə oo Ndil Luwə, risi to dər dum be re isi dɔ'a'ti. ¹¹ Ningə, ndu ta madi te dɔran'ti, ene: «In Ngonn'm, m'ndig'ə, ki in nya ronel lə'm kibo ngayn†.»

¹² Kalangi ba go'ti, Ndil Luwə ɔsi Jeju aw si'ə diləlo'ti. ¹³ Jeju ra ndɔ dɔsɔ diləlo'ti. *Satan re rɔ'a'ti, nan'a. Jeju in nan'ti ki da'gi ki mu, malayka'gi rai si'ə.

*Jeju iləmbər Poyta ki maji Galile'ti
(Mrk 1.12-17; Luk 4.14-15)*

¹⁴ Go kuwə'ti ki uwəi Jan dangay'ti, Jeju aw Galile'ti, iləmbər Poyta ki maji lə Luwə ene: ¹⁵ «Dɔkagilo ki Luwə ɔji kaa re nga, ningə Konbe lə Luwə kaa, in ndəkba rɔ'se'ti to. Inyəi gorow njiyə'se'gi ki majel kɔ, ə uni me'se adi Poyta ki maji.»

*De'gi ki dɔkete ki Jeju bar'de
(Mat 4.18-22; Luk 5.1-11)*

¹⁶ Ndɔ kare, Jeju a dər kadi babo'ti ki Galile ningə, oo Simon in ki ngonkon'ne Andire ki in njekuwə kanji'gi, ra iləi bandi me mann'ti. ¹⁷ Jeju el'de ene: «Rei go'm'ti adi m'ndo'se, kadi in teli nje sangi de'gi adi m'in kadi ingəi kaji.» ¹⁸ Kalangi ba, inyəi bandi'gi lə'de, ə awi uni go'ə. ¹⁹ Jeju ɔti nden kete ningə, oo Jaki in ki Jan ki in ngann lə Jebede, sii me to'ti, isi rai go bandi'gi lə'de. ²⁰ Kalangi ba, Jeju bar'de, ningə inyəi baw'de Jebede ki nje ra si'ə kulə'gi, me to'ti, ə ai ki Jeju.

† 1:11 1.11 Pa'gi 2.7; Ejay 42.1

*Jeju aji de ki ndil ki majel ra'a
(Luk 4.31-37)*

²¹ Jeju in ki njendo'gi lə'ne awi Kapernayim'ti. Jeju ur kəykawnan'ti lə *Juwipi'gi ki ndo kərkon lə'de, ningə ulə ngirə ndo nya. ²² Nyando li'ə, əti de'gi ki isi oyi də'a bol ki dum, tado ndo nya ki togi ki ingə rə Luwə'ti, um ndo nya to njendo ndukun'gi lə Luwə el. ²³ Ningə, de madi kare ki ndil ki majel ra'a, isi me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi non, non ki ndu'ne kibo ene: ²⁴ «Jeju ki Najaretə, ri ə, ge rə'je'ti wa? In re kadi tujije wa? M'gər'i maji: in ki Kar njay lə Luwə.» ²⁵ Jeju ndangi ndil ki majel ki togi'ne ene: «Uti ta'i, ə in te kə rə dingəm'ti kam.» ²⁶ Lo kin'ti, ndil ki majel, ndaji dingəm rururu, ki togi'ne, ningə te rə'a'ti ki non ta'ne'ti. ²⁷ Nya kin əti de'gi bol, adi dəji nan ta dann'de'ti eyina: «Ri ə ra nya be wa? Oyi nyando ki sigi, ki aw ki togi'ne ngayn kin! Ningə, ndil'gi ki majel kaa, ulə'de ginn togi'ne'ti, adi teli rə'de go ndu'ə'ti bay tə.» ²⁸ In be ə, de'gi sananyinan ki təbar lə Jeju, dənangi ki Galile'ti kalangi ba.

*Jeju adi lapiya njemony'gi ngayn
(Mat 8.14-17; Luk 4.38-41)*

²⁹ Loki tei kəykawnan'ti lə Juwipi'gi kakin ningə, Jeju in ki Jaki ki Jan num, awi me kəy'ti lə Simon in ki Andire. ³⁰ Məm Simon ki dene, rə'a on por rigi rigi adi to nanga. Be ə, loki Jeju ur me kəy'ti ningə, kalangi ba, eli'ə ta rəto li'ə. ³¹ Jeju re rə'a'ti, uwə ji'ə, un'ə ki taa, ningə, rə'a ki kete tingə ngayn kakin, təl səl, adi ingə lapiya nga. Go'ti, ra nyakuso adi'de.

³² Loki lo sɔl, go kadi kur'ti, de'gi rei ki njemonyi'gi ki de'gi pɛti ki ndil'gi ki majel, rai'de, rɔ Jeju'ti. ³³ De'gi pɛti ki me bebo'ti kawinan ki takɔy'ti, takɔy'ti. ³⁴ Jeju adi lapiya de'gi ngayn ki monyi ki dangi dangi ra'de, ta tuwɛ ndil'gi ki majel ngayn dɔ'de'ti kɔ tɔ. Ningɛ, adi tarow, ndil'gi ki majel kadi eli ta'a el, tado gɛri'ɛ bɛti.

Jeju ilɔmbɛr Poyta ki maji Galile'ti
(Luk 4.42-44)

³⁵ Taginnlo'ti, loki lo tujɛ el bay, Jeju indɛ taa, te me kɔy'ti aw dilɛlo'ti, ningɛ low'ɛ'ti non, ulɛ ngirɛ kelta ki Baw'ne. ³⁶ Simon in ki ndɛgi de'gi ki in si'ɛ, awi sangi Jeju. ³⁷ Loki ingɛi'ɛ ningɛ, eli'ɛ eyina: «De'gi pɛti ra sangi nu». ³⁸ Jeju el'de ene: «Adi j'awi ngann be'gi'ti, ki kadi'ti kin nga, tado, maji kadi m'ilɔmbɛr Poyta ki maji nu tɔ. Tado, m're kadi m'ra kulɛ kin.» ³⁹ In be ɛ, Jeju njiyɛ dɔnangi Galile'ti ba pɛti, ndo ta me kɔykwannan'gi'ti lɛ Juwipi'gi, ningɛ tuwɛ ndil'gi ki majel tɔ.

Jeju adi lapiya njebanji
(Mat 8.1-4; Luk 5.12-16)

⁴⁰ Njebanji ɔti re rɔ Jeju'ti, ɔsi mɛkɛsi'ne nanga non'a'ti, ningɛ non dɔ'a'ti ene: «Re in ndigi ɛ, asi kadi banji lɛ'm ur adi rɔ'm ar njay.» ⁴¹ Jeju oo kumtondoo li'ɛ, adi ulɛ ji'ne ɔdi'n'ɛ, ningɛ, el'ɛ ene: «M'ndigi, ɛ kadi banji lɛ'i ur adi rɔ'i ar njay.» ⁴² Tanan'ti non banji li'ɛ ur, adi rɔ'a ar njay. ⁴³ Ningɛ kete bay ta kadi Jeju inyɛ'ɛ adi aw, ndɛj'ɛ ki tɔgi'ne ngayn, ⁴⁴ ɛ el'ɛ ene: «Ononyi kadi el ta'a de madi, ɛ aw ɔji rɔ'i njekujɛnyamosi

kadikare, ningə adi nya kar rə njay toki ndukun lə *Mojì dəjì'n. Ra be kadì gəri toki banjì lə'i ur adi ingə lapiya‡§.» ⁴⁵ Nan loki dingəm kakin ɔti aw ningə, iləmbər dɔ nya'ti ki Jeju ra si'ə kin, adi de'gi pəti oyi. Nya kin ra adi Jeju asi kadì ur me bebo'ti ki rangi, takum de'gi'ti jaja el nga. Be ə, isi gidi be'ti, dilələ'ti, ningə de'gi in ki lo'gi ki dangi dangi, rei rɔ'a'ti.

2

Jeju adi lapiya njerəkoy njururu (Mat 9.1-8; Luk 5.17-26)

¹ Nɔɔ ngayn el go'ti, Jeju təl aw Kapernayim'ti. De'gi gəri kadì in me kəy'ti non. ² De'gi kawinan ngayn, adi lo uwə'de ndingì ndingì, loki kadì de ulə nja'ne'ti kaa goto, bitì ki ta kəy'ti taga. Ə, Jeju ndo'de Poyta ki maji lə Luwə. ³ De'gi madi rei ki de ki njerəkoy njururu rɔ'a'ti. Dingəm'gi sɔ, ə oti'ə. ⁴ Lo kadì awi si'ə, iləi'ə non Jeju'ti goto, tadɔ, de'gi uwəi lo ndingì ndingì. In be ə, ali taa, ndu'i dow dɔ kəy*, sɔw dɔ lo ki Jeju si'ti, ningə ki bolo kakin ə, iləi nje monyi ki nya koti njemonyi'gi ki dɔi kulə'ti, non Jeju'ti. ⁵ Lokì Jeju oo kunme lə'de ningə, el de ki rɔ'a oy njururu kakin ene: «Ngonn'm, majel'gi lə'i in ki k'inyə go kɔ.» ⁶ Njendo ndukun'gi lə Luwə ki nan'gi sii me kəy'ti non, isi mərta eyina: ⁷ «Tadɔ ri ə

‡ **1:44** 1.44 Kì go jibəl ra'a'ti lə Juwipi'gi, njebanji in de ki de'gi oyi'ə kadì ar njay el, adi asi kadì aw lo nyara'gi'ti ki bar tɔ Luwə el. § **1:44** 1.44 Lebitiki 14.2-32 * **2:4** 2.4 Kəy ki elita dɔ'ti in kəy ki rai adi dɔ'a lay. In kuji ra kəy ki donangi Palesitinn'ti.

de'ə kam, elta be wa? Elta ki mal dɔ Luwə'ti. Luwə ki kar'ne ba par ə asi k'inyə go majel'gi lə de'gi kɔ, de ki rangi goto.» ⁸ Tanan'ti non, Jeju gər mərta'gi lə'de kin, adi el'de ene: «Tadɔ ri ə isi mərta ki be kin me'se'ti wa? ⁹ Kel njerokoy njururu kene: “Majel'gi lə'i in ki k'inyə go kɔ” ə ngan ngayn el eke, kel'ə kene: “Ində taa un tuwə lə'i, ə njiyə”, ə ngan ngayn el wa? ¹⁰ Re in be ə, m'a m'oji'se kadi in gəri toki m'in Ngonn De, m'aw ki tɔgi dɔnangi'ti ne, kadi m'inyə'n go majel'gi lə de'gi kɔ.» Ningə, Jeju el njerokoy njururu ene: ¹¹ «Ində taa, un tuwə lə'i, ə aw be.» ¹² Ningə, dingəm indəi taa tanan'ti non, un tuwə lə'ne, ə te takum de'gi'ti pəti aw. Bol ra de'gi pəti, adi uləi tɔji dɔ Luwə'ti, eyina: «Jagi, j'oo nya ki be kin kete el!»

Jeju bar Lebi

(Mat 9.9-13; Luk 5.27-32)

¹³ Jeju təl aw kadi babo'ti gogi. De'gi pəti rei rɔ'a'ti, ningə ndo'de nya. ¹⁴ Loki Jeju isi dər ningə, oo *Lebi ki ngonn lə Alpe, isi me kəy taa lambo'ti. Jeju el'ə ene: «Un go'm.» Ningə Lebi ində taa, un go Jeju. ¹⁵ Go'ti, Jeju isi ta nyakuso'ti me kəy'ti lə Lebi. *Njetalambo'gi ki njeramajel'gi ngayn, sii nan'ti ki Jeju ki njendo'gi li'ə, ta nyakuso'ti, tadɔ ko de'gi ki be kin ngayn ə njiyəi go'ə'ti, muki muki. ¹⁶ Loki njendo ndukun'gi lə Luwə ki me kuti'ti lə *Parisi'gi oyi Jeju isi sɔ nya ki njetalambo'gi ki njeramajel'gi ningə, eli njendo'gi li'ə eyina: «To, Be'se isi sɔ nya ki njetalambo'gi ki njeramajel'gi wa?» ¹⁷ Jeju oo ndu'de, adi el'de ene: «In de'gi ki njemonyi'gi

ə a sangi de ki njera de monyi, um in nje rɔ nghan'gi ə a sangi de ki njera de monyi el. Ningə, m're tado ɓar de'gi ki dana el, nan m're tado de'gi ki njeramajel'gi yo.»

Kelta ki Luwə ki kɔgi rɔ ta nyakusɔ

(Mat 9.14-17; Luk 5.33-39)

¹⁸ Ndo kare njendo'gi lə Jan Batisi in ki Parisi'gi ɔgi rɔ'de nyakusɔ. Dɔkagilo'ti kin ə de'gi rei rɔ Jeju'ti dɔji'ə eyina: «Ra bann ə njendo'gi lə Jan in ki njendo'gi lə Parisi'gi isi ɔgi rɔ'de nyakusɔ, ə nje ki yan'i'gi ɔgi rɔ'de nyakusɔ el wa?» ¹⁹ Jeju ilə'de'ti ene: «Ke de'gi ki ɓari'de lo nyakusɔ taa nan'ti, a ɔgi rɔ'de nyakusɔ ki mann kanyi wa? Dɔkagilo'ti ki nje taa dene isi'n se'de nan'ti kin asi kɔgi rɔ'de nyakusɔ el. ²⁰ Nan ndo'gi a rei non kadi a uni'ə ta'de'ti ningə, dɔkagilo'ə'ti kin ə a ɔgi rɔ'de nyakusɔ.» ²¹ De a un ta ku ki sigi kadi ilə'n kum ku ki kɔkɔ el. Re in be ə, ta ku ki sigi kakin a in ki ki kɔkɔ raki raki, kadi bolo a to wororo utə ki kete ɓay. ²² Taa, de a un yiwi kandi nju ki in el ɓay uti me mbu ndar'gi'ti ki kɔkɔ el tɔ. Re in be ningə, loki yiwi a in ningə mbu ndar'gi a nduwi. Ningə mbu ndar'gi ki yiwi kandi nju'gi pəti a tɔli nya ki tuji kɔ. Be ə, re yiwi kandi nju in el ɓay ningə, maji kadi mbu ndar'gi in ki sigi taa.

Ta lə Jeju dɔ ndɔ kɔrkon'ti

(Mat 12.1-8; Luk 6.1-5)

²³ Jeju ində dər me ndɔɔ geme'gi'ti, ndɔ kɔrkon'ti lə Juwipi'gi. *Njendo'gi li'ə ki in si'ə, gangi dɔ kɔ'gi dɔ njiyɔ'ti. ²⁴ Parisi'gi eli Jeju eyina: «Oo nya ki to kin: njendo'gi lə'i rai nya ki

gorow'ə'ti el ndo karkon'ti.» ²⁵ Jeju el'de ene: «In tudəi nya ki ngar *Dabidi ra loki bo ra'a ki de'gi ki go'ə'ti kin el biti wa? ²⁶ Dabidi ur me *Kəyku'ti lə Luwə, dokagilo'ti ki Abiyatar ə in kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi. Dabidi un mapa ki de'gi adi Luwə kadikare'gi'ti, ki njekujənyamosi kadikare'gi par ə in gorow'ə'ti kadi soi, so ə adi de'gi ki go'ne'ti soi to.» ²⁷ Jeju təl el'de bay ene: «Luwə or ndo karkon ində taa dangi tado maji lə de, um ra de tado ndo karkon el. ²⁸ In be ə, *Ngonn de in be nje ndo karkon.»

3

Jeju adi lapiya dingəm ki ji'ə oy njururu (Mat 12.9-14; Luk 6.6-11)

¹ Jeju təl aw me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi gogi bay. Ningə dingəm kare ki ji'ə oy njururu in me kəykawnan'ti non. ² De'gi sii keke isi indəi kum'de kadi n'oyi ke Jeju a adi dingəm kin lapiya ndo ta kon'ti lə Juwipi'gi aw? In ta bolo ki isi sangi kadi n'indəi ta do'a'ti. ³ Jeju el dingəm ki ji'ə oy njururu kakin ene: «Ində taa re dana ne, takum de'gi'ti pəti.» ⁴ Ningə Jeju təl dəji ndəgi de'gi ene: «Ri ə in gorow'ə'ti kadi de ra ndo karkon'ti wa? Ra maji eke ra majel? Kadi de nagi madi'ne ta yo'ti eke kadi inyə adi tuji ko wa?» Lo to jijiji, de kare kaa elta el. ⁵ Jeju gon'de ki wongi, me'ə tingə do'de'ti ngayn tado me ngan lə'de. Ningə el dingəm kakin ene: «Surə ji'i». Dingəm surə ji'ne ningə, ji'ə təl to maji kare. ⁶ Loki Parisi'gi tei kəykawnan'ti lə

Juwipi'gi kakin ningə, awi kalangi ba ingəi nje ki kuti lə Erodi'ti tado sangi row tol Jeju.

Bulə de'gi rei rə Jeju'ti

(Mat 4.25, 12.15-16; Luk 6.17-19)

⁷ Jeju ɔti aw ki njendo'gi lə'ne ta babo Galile'ti. Ningə bulə de'gi ngayn rei go'ə'ti. Bulə de'gi kakin in dɔnangi Galile'ti ge, dɔnangi Jude'ti ge, ⁸ bebo Jerujalem'ti ge, dɔnangi Idume'ti ge, dɔnangi ki gidi ba Jurden'ti ge, ta de'gi ki sii gugi gidi bebo ki Tir ki Sidon ba pəti kaa rei rə'a'ti tɔ. Bulə de'gi kin rei rə Jeju'ti, tado oy poy nya'gi ki ra'de. ⁹ Jeju el njendo'gi lə'ne kadi indəi dɔ to madi dana dangi adi'ne, kadi bulə de'gi mborei'ne el. ¹⁰ Toki rɔta'ti, Jeju adi lapiya de'gi ngayn, adi de'gi pəti ki ai ki monyi rə'de'ti, nagi rə'de kadi n'odi rə'a. ¹¹ Loki de'gi ki ndil'gi ki majel uwəi'de ginn tɔgi'de'ti oyi'ə ningə, ɔsi məkəsi'de nanga non'a'ti, uni ndu'de taa ə nonyi eyina: «In Ngonn lə Luwə!» ¹² Nan, ndəji'de ki tɔgi'ne kadi rai adi de'gi gəri'ne el.

Jeju mbəti njendo'gi lə'ne ki dɔgi gidə in joo

(Mat 10.1-4; Luk 6.12-16)

¹³ Go nya'gi'ti kin, Jeju aw dɔ mbal'ti, bar nje ki ge'de, ningə rei rə'a'ti. ¹⁴ Mbunə de'gi'ti ki bar'de kin ə Jeju mbəti njendo'gi lə'ne ki dɔgi gidə in joo ki kadi in si'ə nan'ti ki dɔkagilo'gi pəti. In si'ə nan'ti, kadi ulə'de adi awi iləi mbər Poyta ki maji. ¹⁵ Ta awi ki tɔgi kadi tuwəi ndil'gi ki majel tɔ. ¹⁶ Tɔ de'gi ki dɔgi gidə in joo ki Jeju mbəti'de ə to kin: Simon, ki Jeju ində tɔ'a nan Piyər, ¹⁷ Jaki, ki ngonn lə Jebede in ki ngonnkon'ne Jan, ki Jeju bar'de joo pəti

ene Bowanerjesi, ki kər me'ə nan «ngonn lə ndangindi*», ¹⁸ Andire, Pilipi, Batilemi, Matiye, Tomasi, Jaki, ki ngonn lə Alpe, Tade, Simon, ki in mbunə nje rɔ tado kingə dɔ lə be lə'de, ¹⁹ ningə Judasi Isikariyoti, ki njekundo Jeju.

Jeju ki noj'o'gi

(Mat 12.24-32; Luk 11.15-23, 12.10)

²⁰ Jeju aw be ningə, bulə de'gi rei uti kum lo mbuki mbuki bay, adi lo kadi in ki njendo'gi lə'ne ingəi dokagilo kadi soɪ nya kaa goto. ²¹ Loki noj'o'gi oyi poyta kin ningə, rei kadi n'ori'ə n'awi si'ə be, tado eli eyina: «Dɔ'a isi dana el.» ²² Njendo ndukun'gi lə Luwə ki in Jerujalem'ti eli eyina: «Beljəbul isi me'ə'ti. Ningə in ki togi lə ngar lə ndil'gi ki majel ə isi tuwə'n ndil'gi ki majel.» ²³ Be ə Jeju bar'de ki rɔ'ne'ti ningə, ɔr'de ginn nya'gi me kujita'gi'ti ene: «Oyi kadi Satan a tuwə de'gi lə Satan bann wa? ²⁴ Kin ə, de'gi ki me konbe'ti ki kareba, təli dɔnan'ti rɔ'i nan ə, konbe kin a ra taa el. ²⁵ Loki de'gi ki me kəy'ti ki kareba təli dɔnan'ti, rɔi nan, me kəy'ə kin a ra togi kaw kete el. ²⁶ Re Satan inbe təl dɔ'ne'ti ki rɔ, adi re gangi rɔ'ne ə, tog'ɔ a aw ki kete el, ginn'ə a gangi. ²⁷ Adi m'el'se, kin ə re de uwə de ki nje togi dɔ'a kete el ə, a asi kur me kəy'ti li'ə, kadi kər nyakingə li'ə el. Loki dɔ'a nga a, a kər nya ki me kəy'ti li'ə. ²⁸ M'el'se toki rɔta'ti: Majel'gi pəti ki de'gi rai, kelta ki mal'gi pəti ki

* **3:17** 3.17 Bowanerjesi (ngann lə ndangindi) in tɔ ki Jeju ində dɔ Jaki'ti in ki Jan. De gər nya ki ində'n tɔ kin dɔ'de'ti el, nan de'gi madi ndəri ginnə ningə eli eyina Jeju bar'de ngann lə ndangindi tado in de'gi ki nyara ki ki togi to mosi'de'ti.

a te ta de'ti ki do Luwə'ti, Luwə a inyə go'ə ko adi de. ²⁹ Nan re de elta ki mal do Ndil Luwə'ti ningə, Luwə a inyə go ko ad'a el ratata. De kin a oti kəy majel lə'ne kin biti ki non'ti.» ³⁰ Jeju el'de ta kin be tado njendo ndukun'gi lə Luwə eli eyina: «Aw ki ndil ki majel ro'ne'ti.»

*Kon Jeju ki ngannkon'a'gi ki rəta'ti
(Mat 12.46-50; Luk 8.19-21)*

³¹ Kon Jeju ki ngannkon'a'gi rei rai taga, ningə adi de kare bar'a adi'de. ³² Bulə de'gi sii nanga gugi do'a gugi. Loki rei eli'ə eyina: «Oo kon'i ki ngannkon'i'gi rai taga non, ra sangi nu.» ³³ Ningə Jeju təl el'de ene: «Nan'gi ə in kon'm ki ngannkon'm'gi wa?» ³⁴ Ningə gon de'gi ki sii gugi do'a gugi kakin, ningə el ene: «Oyi ingi ki sii kin ə in kon'm ki ngannkon'm'gi. ³⁵ Tado, de ki njera ndigi lə Luwə ə in ngonnkon'm, konnann'm ki kon'm.»

4

*Kujita ki do njeduw nya'ti
(Mat 13.1-9; Luk 8.4-8)*

¹ Jeju ulə ngirə kadi ndo de'gi nya kadi babo'ti bay. Bulə de'gi ngayn kawinan gugi gidə, adi al aw isi me to'ti, bo do ba'ti. Bulə de'gi rai ngangı ba'ti ne təli kum'de ki do'a'ti. ² Jeju ndo'de nya'gi ngayn me kujita'gi'ti. Me nyando'ti li'ə, el'de ene: ³ «Oyi, njendoo kare aw kadi duw nya. ⁴ Ningə, dokagilo'ti ki a ilə ko, kandi ko'gi madi tosi ngangı row'ti adi yəl'gi rei onyi maki. ⁵ Kandi ko madi'gi tosi donangi wor'ti, adi lo kadi ingəi donangi asi tam uləi ngirə'de'ti goto. Nan

k'in ə tɔgi kalangi ba, tado ngirə'de to taa'ne. ⁶ Loki kadi ɔsi ningə, ngann ko'gi kakin ndolei mbaw. Go'ti ningə tuti kurum, tado ngirə'de aw nanga boi el. ⁷ Kandi ko'gi ki nungi tosi dann konn'gi'ti. Konn'gi kakin tɔgi ndəmi'de mbɔl adi lo kadi andi goto. ⁸ Nan kandi ko'gi madi tosi dɔnangi'ti ki maji. Be ə, tɔgi kalangi ba adi andi. Ki nan'gi andi asi dɔ mutə, nje ki nungi andi asi dɔ mehen, ta nje ki nungi bay andi asi bu tɔ.» ⁹ Go'ti ningə, Jeju el'de ene: «De ki aw ki mbi'ne tado koo'n dɔ ta ningə kadi oo dɔ ta kin maji.»

Tado ri ə Jeju ndo nya ki kujita'gi wa?

(Mat 13.10-15; Luk 8.9-10)

¹⁰ Loki bulə de'gi ai ningə, nje ki nje nanyi si'ə, ki njendo'gi li'ə ki dɔgi gidə in joo, dəji'ə kadi ɔr'de ginn kujita'gi ki ndo'n nya kadi n'gəri. ¹¹ Ə el'de ene: «Ingi, Luwə te ki dɔ nya ki to lo kiyə'ti ki ɔjido Konbe li'ə adi'se. Nan ndəgi de'gi ki rai taga, ingəi nyando'gi pəti ki kujita. ¹² In be kadi, "Re gonyi lo maji kaa oyi nya el num, Re oyi dɔ ta maji kaa gəri me'ə el num, Tado re gəri me'ə ningə, A təli rɔ'de go Luwə'ti kadi Luwə inyə go majel'gi lə'de ko*."»

Jeju ɔr me kujita ki ɔjido njeduw ko

(Mat 13.18-23; Luk 8.11-15)

¹³ Jeju el'de ene: «In gəri me kujita kin el wa? A re in gəri me kujita kin el ə a rai bann ə a gəri ndəgə'gi wa?» ¹⁴ Njekilə ko, nya kilə li'ə in Poyta ki maji lə Luwə. ¹⁵ Kandi ko ki tosi ngangı

* 4:12 4.12 Ejay 6.9-10

row'ti, ojido de'gi madi ki oyi ta læ Luwə, ningə Satan re ɔr ta ki oyi kakin me'de'ti kalangi ba kɔ. ¹⁶ Nga ningə, ingi ki tosi donangi wor'ti, in de'gi ki oyi ta læ Luwə ningə, taai kalangi ba ki ronel. ¹⁷ Nan ta kin ulə ngirə'ne me'de el. In de'gi ki njekuwə ki ta Luwə dokagilo ki nden be par. Dokagilo ki nya toro'gi eke kindəkumndoo tado ta læ Luwə, re ningə, inyəi kunme læ'de kɔ kalangi ba. ¹⁸ Kandi ko ki tosi dann konn'gi'ti, in de'gi ki oyi ta læ Luwə, ¹⁹ nan me ki ra sururu do nya'gi'ti ki donangi'ti, ki ra ta nya maji ki donangi'ti, ta bo nya'gi ki rangi ki dangi dangi uti do taa ki oyi, adi lo kadi andi goto. ²⁰ Ningə, ndəgi kandi ko'gi ki tosi donangi'ti ki maji, ojido de'gi ki oy Poyta ki maji, ningə tai me'de'ti, ə tei ki kandi'de tɔ. Ki madi'gi andi do mutə ge, do mehen ge, bu kare ge.

Kujita ki ojido lambi

(Mat 5.15, 10.26; Luk 8.16-18, 11.33, 6.38)

²¹ Ningə Jeju təl el'de bay ene: «De a re ki lambi key ə dow ngo do'ti, eke ində ginn tirə'ti wa? A ində do nya'ti taa. ²² Nya ra ki gidi kuwə, ki ginn'ə a te el goto. Nya kira ki to lo kiyə'ti, ginn'ə a te taga wangi. ²³ Re de aw ki mbi'ne tado koo do ta, ningə kadi oo'n maji.» ²⁴ Jeju təl el'de bay ene: «Maji kadi uri mbi'se maji oyi do ta, um oyi ki non be el. Ə kadi in gəri toki nya ki mbɔji adi de'gi kin ə Luwə a mbɔji'n adi'se tɔ taa a adi'se ngayn do'ti bay. ²⁵ Be ə de ki aw ki nya ji'ne'ti, a adi'ə do'ti bay. Nan de ki nya li'ə goto kaa, in ki ndikiri inbe ki awi'n ji'ne'ti kin kaa, a tai ji'ə'ti bay.»

Kujita ki ojido kandi nya ki duw

²⁶ Jeju təl el'de bay ene: «Konbe lə Luwə to to de ki aw duw nya me ndoo'ti lə'ne be. ²⁷ Go nya duw'ti kin, re nje ndoo to bi eke, to bi el kaa, kondoo ki kada, nya ki duw, uwə ə isi togi to, ki kanji kadi njeduw'ə gəri'n row ki isi togi'n. ²⁸ Nan inbe ki doro'ne, ra adi ko uwə ə togi, kand'a te, ningə go'ti gogi, or do'ne, ə andi. ²⁹ Ningə dokagilo ki do ko gəsirə asi lo kuji'ə'ti, de re ujə ko tado nanyi'a asi†.»

*Kujita ki do kandi nya'ti ki bari'ə mutardə
(Mat 13.31-32; Luk 13.18-19)*

³⁰ Jeju el'de bay ene: «Ri ə j'a j'uni kadi j'oji Konbe lə Luwə wa? Eke kujita ki bann ə j'a j'uni kadi j'eli'n ta ki do'ti wa? ³¹ Konbe lə Luwə to to kandi nya ki bari'ə mutardə be. In kandi nya ki du utə kandi nya'gi pəti ki de isi duw donangi'ti ne. ³² Loki de duw'ə ningə, togi ə təl kagi tanyi kibo, utə ndəgi kagi tanyi'gi pəti. Baji'ə'gi ki toi, boi ngayn, adi yəl'gi uwəi lo kisi kum ndil'ə'ti.» ³³ Ki kujita'gi ngayn ki toi tanan be ə Jeju ndo'n de'gi ta, ra be kigo lə gər'ə'ti ki de'gi asi gəri me'ə. ³⁴ Ta ki kadi el'de ki kujita el goto. Nan dokagilo ki nanyi ki njendo'gi lə'ne inbe'gi ki kar'de par ə, or'de me'ə pəti.

*Jeju ndangi nəl ad'a ra lokati
(Mat 8.18, 23-27; Luk 8.22-25)*

³⁵ Me ndo'a'ti non, doji losol'ti ningə, Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «Adi ji gangi babo j'awi dowə'ti ki kare.» ³⁶ Inyəi bulə de'gi, ningə

† 4:29 4.29 Juwəl 4.13

njendo'gi awi ki Jeju me to'ti ki re in'ti kete. To'gi ki rangi dani'ə. ³⁷ Ningə, nəl kibo ngayn uwə'de bus dɔ ba'ti. Pungum mann'gi indəi kadi to mbingum mbingum adi mann isi rosi to. ³⁸ Jeju lə nya gəti'n dɔ'ne, ə to bɔngi to'ti, isi to bi. Njendo'gi li'ə ndəli'ə ki non ta de'ti eyina: «Njendo, j'isi j'oyi be kaa oo el wa?» ³⁹ Jeju ndəl dɔ bi'ti, ndangi nəl, ə el mann ba ene: «Ra lokati! Adi lo to jijiji!» Low'ə'ti non nəl yogiro adi lo to jijiji. ⁴⁰ Ningə, Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «Ra bann ə bɔli be wa? Biti bɔne kaa uni me'se el bay wa?» ⁴¹ Bol ra'de ngayn, adi dəji nan ta dann'de'ti eyina: «De'ə inbe kam in nan ə, nəl ki ba'gi kaa oyi ta li'ə be wa‡?»

5

Jeju tuwə ndil'gi ki majel dɔ dingəm'ti ki dɔnangi Gerasa'ti

(Mat 8.28-34; Luk 8.26-39)

¹ Jeju in ki njendo'gi lə'ne tei gidi ba'ti, dɔnangi'ti lə de'gi ki Gerasa'ti. ² Loki Jeju in me to'ti ur nanga ningə, tanan'ti non, de madi kare ki aw ki ndil ki majel rɔ'ne'ti, te dɔbadi'gi'ti re ingə'ə. ³ De kakin ra be dɔbadi'gi'ti. Re in ki kulə gindi kaa, de kare ki asi dɔ'a lokati goto. ⁴ Dɔi'ə ki kulə gindi nja banyi banyi, ta ləi kangila gindi nja'a'ti tɔ. Nan gangi kulə gindi riw riw ta, tətəi gindi nɔsi nɔsi tɔ. De ki asi kuwə ginn tɔgi'ne'ti goto. ⁵ Dɔkagilo'gi pəti, kondɔ'ti ki kada, lo njiyə in dɔbadi'gi'ti ki dann mbal'gi'ti ki wuyi ki kur ta'ne'ti. Ningə tujə rɔ'ne gangi bati bati ki gaji

‡ 4:41 4.41 Pa'gi 65.8, 89.10, 107.23-32

mbal'gi. ⁶ Loki oo Jeju sanyi nu bay ningə, anyi ki ngodi re ɔsi məkəsi'ne nanga non'a'ti. ⁷ Ningə ur kɔl ki tɔgi'ne ngayn ene: «Jeju ki Ngonn lə Luwə ki Nje kisi dɔ nya'gi'ti pəti, ri ə ge rɔ'm wa? Nja'i ba! me tɔ Luwə'ti, adi'm kon el!» ⁸ El ta kin be tado ta ki Jeju el'ə ene: «In ndil ki majel, te kɔ rɔ dingəm'ti kin.» ⁹ Jeju dəj'ə ene: «Tɔ'i nan nan?» In təl el'ə ene: «Tɔ'm nan "bulə njerɔ'gi", tado ji banyi ngayn.» ¹⁰ Non ki dɔ Jeju'ti ki nja nan'ti nan'ti kadi tuwə'de kɔ me be'ti kin el.

¹¹ Dɔkagilo'ə'ti kin, bulə kɔsongi'gi ngayn ra soi nya kadi mbal'ti non. ¹² Ndil'gi ki majel nonyi dɔ Jeju'ti eli'ə eyina: «Tuwə'je adi j'aw dann kɔsongi'gi'ti kam, j'ur me de'ti.» ¹³ Jeju ndigi se'de dɔ'ti, adi tei me dingəm'ti kakin, ə awi uri me kɔsongi'gi'ti. Tanan'ti non, bulə kɔsongi'gi ki asi dər joo kare, bingəi nan kadi mbal'ti taa, tosi me ba'ti, adi anyinan mann oyi. ¹⁴ Njengəm kɔsongi'gi anyinan awi me bebo'ti, ki me ndɔɔ'gi, ɔri poy nya ki ra nya de'gi, adi de'gi awi kadi n'oyi nya ki ra nya kakin. ¹⁵ Loki de'gi kakin rei tei rɔ Jeju'ti ningə, oy dingəm ki aw ki ndil'gi ki majel kakin isi rɔ'a'ti. Oyi'ə kadi isi ki hangal ki maji, taa isi ki ku rɔ'ne'ti tɔ. Nya'gi kin ra adi ɓol ra'de ngayn. ¹⁶ Ningə de'gi ki awi lo nya'gi'ti ki Jeju ra, ɔri madi de'gi poy nya ki te dɔ dingəm'ti ki aw ki ndil'gi ki majel, ki nya ki te dɔ kɔsongi'gi'ti. ¹⁷ Be ə, uləi ngirə kadi nonyi dɔ Jeju eyina: «Nja'i ba, inyə dɔnangi lə'je, ə aw.» ¹⁸ Dɔkagilo'ti ki Jeju ra ala me to'ti gogi ningə, dingəm ki Jeju tuwə ndil'gi ki majel me'ə'ti kakin dəj'ə kadi n'aw si'ə. ¹⁹ Nan Jeju ɔdi el, ə el'ə ene: «Ɔti aw be dann noj'i'gi'ti, ɔr'de poy nya

ki Buræbe ra sə'i ki koo kumtondoo ki əti bol ki ɔji dɔ'i'ti kin.» ²⁰ In be ə, dingəm kakin ɔti aw dɔnangi Bebo'gi'ti ki Dɔgi, ɔr poy nya'gi ki Jeju ra si'ə. De'gi pəti ki oyi ta kin, əti'de bol.

Ta læ ngonn læ Jayrusi ki ta læ dene ki nje monyi mosi

(Mat 9.18-26; Luk 8.40-56)

²¹ Loki Jeju təl aw gidə ba'ti ki to ningə, bulə de'gi ngayn kawinan rɔ'a'ti kadi ba'ti. ²² Ningə dingəm kare ki dann njekundɔ kəykawnan'ti læ Juwipi'gi ki, tɔ'a nan Jayrusi re. Loki oo Jeju ningə, osi nanga nja'a'ti, ²³ non dɔ'a'ti ki tɔgi'ne ene: «Ngonn'm ki dene ki du isi oy. Nja'i ba kadi aw ində ji'i dɔ'a'ti adi ingə kaji, ə oy el.» ²⁴ Jeju ɔti aw si'ə, ningə bulə de'gi ngayn njiyəi go'ə'ti, mborei'ə ki yo ge ki ne ge.

²⁵ Dene kare ki monyi mosi ad'a kon bal dɔgi gidə in joo in dann bulə de'gi'ti non. ²⁶ Monyi kin ad'a kon ngayn, adi anyi ngodi ngayn tɔ go de'gi'ti ki njera de'gi monyi, nan tuji nyakingə lə'ne dɔ'ti kɔ kare, ningə ingə kon ji'de'ti to kingə yo. Monyi aw ki kete kete to kaw par, nya ki to soti goto. ²⁷ Dene kakin oo ta læ Jeju. Be ə, dann bulə de'gi'ti, re ki row ki gidi Jeju'ti, ɔdi ta ku li'ə. ²⁸ Tadɔ el me'ne'ti ene: «Kin ə re ku li'ə par ə m'odi ə rɔ'm a ingə lapiya.» ²⁹ Ningə tanan'ti non par ə ginn mosi li'ə gangi, adi gər me darɔ'ne'ti toki darɔ'ne ingə lapiya nga. ³⁰ Low'ə'ti non, Jeju gər me hangal'ne'ti toki tɔgi te rɔ'ne'ti. Be ə, təl kum'ne gogi dann bulə de'gi'ti, dɔji'de ene: «Nan ə ɔdi ta ku lə'm wa?» ³¹ Ə Njendo'gi li'ə eli'ə eyina: «Inbe in gər maji kadi bulə de'gi mborei nu ki yo ge ki ne ge,

ə in təl dəji ene: “Nan ɔdi'm bay wa?”» ³² Nan Jeju nanyi ki lo gon lo'ti gugɪ gidi'ne kadi n'oo dene inbe ki ra nya kin. ³³ Bol ra dene kakin ngayn, adi dadi par par, tado gər nya ki ra'a me rɔ'a'ti. Be ə, re osi nanga nja Jeju'ti, el'ə ta'gi ki rɔta'ti pəti ki to me'ə'ti. ³⁴ Nan Jeju el'ə ene: «Ngonn'm, kunme lə'i aj'i. Aw ki lapiya, ə kadi ingə lapiya do monyi'ti lə'i.»

³⁵ Loki Jeju ra elta ba bay ningə, de'gi madi in me kəy'ti lə Jayrusi, ki in ki njekundo kəykawnan lə Juwipi'gi, rei eli Jayrusi eyina: «Ngonn'i oy, in ndɔji Njendo, el nga.» ³⁶ Loki Jeju oo ta kel'de be ningə, usə dɔ'ti el, ə elta ki njekundo kəykawnan lə Juwipi'gi ene: «Adi bol rai el, un me'i par!» ³⁷ Jeju ɔgi kadi de'gi dani'ə, nan inyə Piyər num, Jaki num, Jan ki ngonnkon Jaki num par ə adi dani'ə. ³⁸ Loki rei tei be lə njekundo kəykawnan lə Juwipi'gi ningə, Jeju oo de'gi ki isi singəi səkitə, isi nonyi ge uri wuyi ge. ³⁹ Jeju ur me kəy'ti ningə, el'de ene: «Ra bann ə de'gi singəi donan'ti səkitə ki non be wa? Ngonn oy el, nan to bi kare.» ⁴⁰ De'gi kogi do Jeju'ti, soki'ə'n'ə. Be ə, Jeju adi de'gi pəti tei taga, ningə baw ngonn num, kon ngonn num, njendo'gi li'ə ki dani'ə num par ə ai si'ə me kəy'ti ki ngonn to'ti. ⁴¹ Jeju uwə ji ngonn, el'ə ene: «Talita kumi*!» Adi kər me'ə nan: «ngonn ki dene, m'el'i m'ene, ində taa!»

⁴² Tanan'ti non, ngonn ki dene ində taa, njiyə, tado bal'a in dɔgi gidə in joo. Nya ki Jeju ra kin

* **5:41** 5.41 Talita kumi: in ta Arame ki Juwipi'gi isi eli to dokagilo'ti lə Jeju.

əti de'gi bol ki dum. ⁴³ Lo kin'ti, Jeju ndəji'de kadi elita nya ki ra nya kin de madi el. Ningə, el'de kadi uni nyakuso adi ngonni ki dene kakin so.

6

De'gi ki Najareti'ti tai me Jeju el (Mat 13.54-58; Luk 4.16, 22, 24)

¹ Jeju in low'ə'ti non aw be ki tōgi'ti*, nan'ti ki njendo'gi li'ə awi go'ə'ti. ² Loki ndo karkon lə Juwipi'gi asi ningə, Jeju ulə ngirə ndo de'gi nya me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi. De'gi ngayn oyi do ta li'ə, adi əti'de bol, ningə eli eyina: «De kam, ingə nyando kin ra? Ə nan ə ad'a gosi ki əti bol be kin wa? Tōgi ki ra'n nyakoji'gi ki əti bol be kin ingə ra wa? ³ Man! Njeragi kagi do kəy'ti inbe ki in ngonni lə Mari el wa? Jaki ge, ki Joje ge, ki Judi ge, ki Simon ge, in ngannkon'a'gi el wa? Taa, konnann'a'gi kaa sii se'je ne to el wa?» Nya'gi kin ra nya adi Jeju təl jigi non'de'ti um lo kadi uni me'de adi'ə goto. ⁴ Be ə, Jeju el'de ene: «Lo kadi de'gi a osikurə njekeltakita Luwə'ti, me be koj'o'ti, dann noj'o'gi'ti, ki me kəy'ti li'ə goto.» ⁵ Lo kadi Jeju ra nyakoji ki əti bol me be'ti ki Najareti'ti goto, nan ndə ji'ne do njemonyi'gi'ti ki nan'gi gandi gandi par, adi'de ingəi lapiya. ⁶ Ndōji Jeju ngayn tado mbəti ki mbəti kun me'de kad'a.

Jeju ulə njendo'gi lə'ne ki dōgi gidə in joo (Mat 9.35, 10.1, 5-14; Luk 9.1-6)

* **6:1** 6.1 Be ki Jeju tōgi'ti in Najareti, donangi'ti ki Galile.

Jeju njiyø ki ngann be'gi ki gugì dɔ Najareti, ndo de'gi nya. ⁷ Ningø, Jeju bar njendo'gi læ'ne ki dɔgi gidø in joo ki rɔ'ne'ti, ø ulø'de joo joo. Adi'de tɔgi dɔ ndil'gi'ti ki majel tɔ. ⁸ Jeju adi'de ndu kadi uni nya kare tado dɔ row el, nan gɔl kareba par. El'de ene: «A uni nyakuso el num, bɔl el num, ta a biri nar me kulø dɔ bædi'se'ti el num tɔ. ⁹ Uløi sa nja'se'ti, ø ai ki ku kareba.» ¹⁰ Jeju el'de ene: «Lo ki tei lo madi'ti me køy ki uwø'se rɔ'ne'ti, ø si'ti biti ndo kaw'se'ti. ¹¹ Ø re me bebo'ti madi, ø de'gi mbeti kuwø'se rɔ'de'ti, eke mbeti koyi dɔ ta læ'se, loki isi tei me be'ti kin ki taga ningø, indøi bu sa'gi ki nja'se'ti†, kadi to to nya ndøji ndu'de.» ¹² Njendo'gi ai iløi mbør Poyta ki maji kadi de'gi inyøi gorow njiyø'de ki majel kɔ. ¹³ Tuwøi ndil'gi ki majel ngayn ta uri hu dɔ njemonyi'gi'ti ngayn, adi'de lapiya tɔ.

Ta koy læ Jan Batisi

(Mat 14.1-2; Luk 9.7-9)

¹⁴ Ngar *Erodi oo ta læ Jeju, tado tɔbar li'ø asi lo'gi naki naki. De'gi ki nan'gi eyina: «In Jan Batisi ø indø taa dann njekoy'gi'ti. Ginn'ø kin ø, awi'n ki tɔgi tado ra'n nya'gi ki øti bɔl bɔl.» ¹⁵ Nje ki nungi eli eyina: «In Eli ki njekeltakita Luwø'ti.» Nje ki nan'gi bay eli eyina: «In njekelta ki ta Luwø'ti to nje ki rei kete kin be tɔ.» ¹⁶ Loki Erodi oo ta kin ningø, el ene: «In Jan ki ndo ki madi gangi dɔ'a kaa ø indø lo koy'ti.»

¹⁷ Erodi el be, tado ndoki inbe adi uwøi Jan, dɔi'ø ki kulø gindi, iløi'ø dangay'ti, tado

† **6:11** 6.11 Ta læ kindø bu ki nja'ti kɔ ø, gonyi Mat 10.14 ki ta ki dɔ'ti ki in ginn'ti nanga.

Erodiyadi, ki ne ngonkon'a Pilipi, ki ində taa'a ne'ne'ti, ¹⁸ ə Jan el'ə ta do'ti ene: «In go'ti el kadi ində taa ne ngonkon'i ne'i'ti‡.» ¹⁹ Erodiyadi uwə Jan me'ne'ti ngayn, adi sangi row tol'ɔ, nan asi el. ²⁰ Tado Erodi bol Jan, gər kadi in de ki njera nya ki dana, taa in de ki ar njay tɔ. Be ə, Erodi ngəm'ə maji. Loki Erodi oo ta kel Jan ningə, ta kin uwə ki ta, nan be kaa, Erodi ge koo ta kel Jan par par. ²¹ Ndo ki maji ki Erodiyadi isi sangi kete kete kaa re nga. Adi in ndo ronel koji Erodi, ə Erodi adi rai nyakuso. Ningə ndo'a'ti kin, Erodi bar kibo'gi lə'ne num, bar njekundo njero'gi lə'ne num, taa bar njetobar'gi ki donangi Galile'ti tɔ. ²² Dogagilo kuso nya'ti, ngonn lə Erodiyadi ki dene, ur kəy go'de'ti, te la. La lə ngonn ki dene kin nəl Erodi ngayn, taa nəl de'gi ki bar'de lo nyakuso'ti ngayn tɔ, adi ngar el ngonn ki dene kakin ene: «Dəji'm nya ki me'i ge par ə m'a m'ad'i.» ²³ Erodi aw biti un ndu'ne ki kiwro ad'a ene: «Nya'gi pəti ki dəji'm, ə m'a m'ad'i. Re in dow konbe lə'm kaa a ingə.» ²⁴ Ngonn ki dene te aw taga, aw dəji kon'ne ene: «In ri ə kadi m'dəj'ə wa?» Ə kon'a el'ə ene: «Dəj'ə do Jan Batisi.» ²⁵ Ngonn ki dene təl kalangi ba aw rɔ ngar'ti el'ə ene: «Toki ji ra'n tanan'ti ne inbe kin, kadi adi'm do Jan Batisi me supira'ti.» ²⁶ Me ngar tuji, ɔjido nya'ti ki ngonn ki dene dəj'ə kin, nan lo kadi ɔg'ɔ goto tado kun ndu ki un ki kiwro, taa tado de'gi ki bar'de lo nyakuso'ti tɔ kin. ²⁷ Be ə tanan'ti non, ngar un ndu'ne adi njero kare ki njengəm'ə kadi

‡ 6:18 6.18 Lebitiki 18.16, 20.21

aw kəy dangay'ti gangi do Jan re'n. ²⁸ Njero aw gangi do Jan me supira'ti, re'n adi ngonn ki dene. Ningə ngonn ki dene kakin təl'n adi kon'ne. ²⁹ Loki njendo'gi lə Jan oyi poyta kin ningə, rei uni ninn'ə awi duwi.

*Jeju adi nyakuso dingəm'gi dər mi soi
(Mat 14.13-21; Luk 9.10-17; Jan 6.1-15)*

³⁰ Loki njekawkulə'gi təli lo kulə'gi'ti lə'de ningə, kawinan rə Jeju'ti, ɔri'ə poy nya'gi ki rai ki nya'gi ki ndoi de'gi adi'ə oo. ³¹ Bulə de'gi ngayn awi num, təli num adi lo kadi njendo'gi ingəi ngonn dəkagilo nden be kadi soi nya kaa goto. Be ə, Jeju el'de ene: «In rei adi j'awi lo ki de'gi gotoi'ti kin kadi ɔri kon nden.» ³² Be ə, ali me to'ti tado kaw kosi rə'de ngərəngi, lo ki de'gi gotoi'ti. ³³ De'gi ngayn oyi'de lo kaw de'ti, ə gəri'de bəti tɔ. De'gi in bebo'gi'ti ki dangi dangi, anyinan ki nja'de bur bur awi kete, lo ki Jeju ki njendo'gi isi awi'ti.

³⁴ Loki Jeju ur nanga me to'ti ningə, oo bulə de'gi ngayn. Loki oo'de, oo kumtondoo lə'de, tado rai to bati'gi ki njekul'de goto be. In be ə, Jeju tumginn ndo'n'de nya'gi ngayn. ³⁵ Loki kadi yəti rə'ne ə binəm taa njendo'gi ɔti ki rə Jeju'ti eli'ə eyina: «Lo ki ji rai'ti ne kin, in lo ki de'gi gotoi'ti, ningə kadi isi ur tɔ. ³⁶ Maji kadi inyə bulə de'gi kam adi awi ki lo ndɔɔ'gi'ti ki ngannbe'gi'ti ndogi nyakuso soi.» ³⁷ Nan Jeju təl el'de ene: «Inbe'gi adi'de nya soi.» Ningə, njendo'gi dəji'ə eyina: «Kadi j'aw ji ndogi mapa

asi silə bujoſ j'adi'de soi wa?» ³⁸ Jeju təl el'de ene: «Mapa ki ji'se'ti in bann wa? Ai dann de'gi'ti oyi.» Loki ai dann de'gi'ti, dəji ningə, təli eli'ə eyina: «Mapa in mi, ə kanji joo tɔ.» ³⁹ Jeju un ndu'ne adi'de kadi adi de'gi sii nanga ki kut'ə kut'ə dɔ mu'ti ki mbol. ⁴⁰ Be ə, de'gi uwəi nan bu bu ge, dɔmi dɔmi ge, ə sii nanga ki bara bara. ⁴¹ Jeju un mapa ki mi ki kanji ki joo kakin, un kum'ne ki taa, elta ki Luwə kadi njangi dɔ nyakusɔ kin. Go'ti, uwə mapa'gi kakin gangi'de nan'ti ə adi njendo'gi kadi lowəi bulə de'gi. Kanji'gi ki joo kaa, lowə de'gi pəti tɔ. ⁴² De'gi pəti soi nya ndanni maji. ⁴³ Ningə, njendo'gi oyi ndəgi mapa ki kanji ki nanyi, kara dɔgi gidə in joo. ⁴⁴ De'gi ki soi mapa kin asi dingəm'gi dər mi.

Jeju njiyə dɔ mann'ti
(*Mat 14.22-33; Jan 6.16-21*)

⁴⁵ Nden ba go'ti, Jeju ɔsi njendo'gi lə'ne kadi ali me to'ti, ai gidi ba'ti kete non'ne'ti, ki kaw ki bebo Betisayda'ti nu. Ningə dɔkagilo'ə'ti kin inbe inyə bulə de'gi kadi awi. ⁴⁶ Loki Jeju adi'de awi ningə, ɔti aw dɔ mbal'ti tado kelta ki Luwə. ⁴⁷ Loki lo ndul nga ningə, to in dann ba'ti, ə Jeju in ki kar'ne ba ə nanyi nanga gogi. ⁴⁸ Jeju oo kadi njendo'gi lə'ne ingəi kon ngayn lo kɔsi to'ti, tado nəl ulə, sur to ki gogi gogi. Taginnlo'ti ningə, Jeju in ra njiyə dɔ mann'ti, isi aw ki rɔ'de'ti, ningə ge kadi dər ta'de bay. ⁴⁹ Ə loki oyi'ə ra njiyə

ſ **6:37** 6.37 Silə kare, dɔkagilo'ti lə Jeju, in nar ki lo ra kulə ndo'ti ki kare. Adi silə bu joo in nar ki lo ra kulə ndo'ti ki joo.

dɔ mann'ti ningə, oyi kadi in muwə de yo, adi uri kol. ⁵⁰ Inbe'gi pəti oyi'ə, adi bol tɔl'de. Nan kalangi ba, Jeju el'de ene: «Adi me'se osi nanga nan in m'in! Ə bɔli el!» ⁵¹ Jeju al go'de'ti me to'ti, ningə nəl yokiro. Loki oyi nya'gi kin ningə ndil'de te saw. ⁵² Tado ki rɔta'ti, njendo'gi gəri kum nya ki Jeju ra ɔjido mapa kin el, tado me ngan lə'de.

Jeju adi lapiya njemonyi'gi donangi Genejareti'ti

(Mat 14.34-36)

⁵³ Loki Jeju in ki njendo'gi lə'ne ali gidi babo ningə, tei donangi Genejareti'ti. Indəi to lə'de ngangı ba'ti. ⁵⁴ Loki uri nanga taa par ə, de'gi gəri Jeju ə binəm. ⁵⁵ Adi, anyinan ngodi asi be'gi ki donangi'ti kin non naki, naki. De'gi iləi rɔ'de, oyi njemonyi'gi lə'de me tuwə to de'ti, rei se'de rɔ'a'ti, loki oyi kadi Jeju si'ti. ⁵⁶ Lo'gi pəti ki awi'ti, ngann be'gi ki bebo'gi ki lo ndɔɔ'gi, de'gi rei ki njemonyi'gi fuki'de tambalo'ti, ə nonyi dɔ Jeju'ti kadi inyə njemonyi'gi adi ɔdi ta ku li'ə. Ningə, nje ki ɔdi ta ku li'ə ingəi lapiya tɔ.

7

Jeju ndangi Parisi'gi ki njendo ndukun'gi lə Luwə

(Mat 15.1-20)

¹ Parisi'gi ki njendo ndukun'gi lə Luwə madi in Jerujalem'ti, kawinan dɔ Jeju'ti. ² Oyi kadi njendo'gi li'ə ki ki madi'gi sɔi nya ji'de yoro um togi ji'de kigo row ragoti el. ³ Toki rɔta'ti, Parisi'gi ki Juwipi'gi ba pəti, togi ji'de ə binəm

taa so'i nya, um so'i nya ki ji'de ki yoro el. Adi in kində kum go nyajibəlbə'ti lə kaw'de'gi. ⁴ Be to ə, re təli suki'ti ningə, a ndogi mann rə'de suki suki bay ta a so'i nya. Awi ki nyajibəlbə'gi ki rangi ngayn ki isi təli rə'de go'ti bay to togi nya kaynmann'gi ki ngo'gi ki ngoo ningə kasi, ki gorow ra'a'ti.

⁵ Parisi'gi ki njendo ndukun'gi lə Luwə dəji Jeju eyina: «Tado ri ə njendo'gi lə'i təli rə'de go nya jibəlbə'ti lə kaw'je'gi el wa? Ra bann ə togi ji'de el par ə so'i nya ki ji'de ki yoro ba wa?» ⁶ Jeju ilə'de'ti ene: «Ta ki Luwə el ki ta njekeltakita'ne'ti Ejay do'se'ti in ta ki rəta'ti. In njekədikum de'gi, tado Luwə adi Ejay ndangi ene:

“Ginn de'gi kin əsikurə'm ki ndar ta'de kare, Nan me'de in sanyi sə'm.

⁷ Toji ki isi uləi do'm'ti, nda'a goto, Tado nyando'gi ki isi ndoi de'gi kaa, In mbərkikində'gi ki in rə de'gi'ti.”*»

⁸ Jeju el'de ene: «Inyəi mbərkikində lə Luwə dow kare, ə in təli rə'se go nya jibəlbə'ti lə de'gi yo.»

⁹ Ningə, Jeju el bay ene: «To rə'se el kadi inyəi go mbərkikində lə Luwə kalangi ba kadi ngəmi go nyajibəlbə lə'se! ¹⁰ Tado, Moji ene: “Əsi kurə baw'i ki kon'i.” Taa el bay ene: “De ki elta ki majel baw'ne eke kon'ne asi ta koy.”† ¹¹ Nan ingi, eli eyina: “Re de madi el baw'ne eke kon'ne ene: <Nya maji'gi ki re m'a m'osi'n kəyi ə in kərbən> (kər me'ə nan kadikare lə Luwə).” ¹² In kin oji

* **7:7** 7.7 Ejay 29.13 † **7:10** 7.10 Tekitaga 20.12; Ndukun 5.16

kadi uti tarow kadi de madi ra nya ɔsi'n koy baw'ne eke kon'ne. ¹³ Gonyi row tuji ki isi tuji ta lə Luwə ki nyajibəlbe lə'se kin oyi! Nya ki isi ndoi de'gi ki kete kete. Ta nya'gi ki rangi ki toi be ngayn ki isi rai in non bay.»

*Nya'gi ki a ra de adi ar njay el takum Luwə'ti
(Mat 15.10-20)*

¹⁴ Go'ti ningə, Jeju bar bulə de'gi ki rɔ'ne'ti bay ə el'de ene: «Ingi pəti uri mbi'se maji kadi oyi dɔ ta lə'm, kadi gəri me'ə tɔ.» ¹⁵ Nya madi ki in taga aw me de'ti ki a təl'ə nya ki to njen'ti goto. Nan nya ki in me de'ti te taga ə a təl'ə nya ki to njen'ti. ¹⁶ [Re de madi aw ki mbi'ne kadi oo'n dɔ ta ningə, kadi oo.] ¹⁷ Loki Jeju inyə bulə de'gi, ə təl aw me kəy'ti ningə, njendo'gi li'ə dəji'ə kadi ɔr'de ginn kujita kakin. ¹⁸ Jeju el'de ene: «Adi inbe'gi kaa gəri nya el tɔ wa? In gəri me ta ki m'ge kel kin el wa? Nya pəti ki in taga ki aw me de'ti, nya kare ki a təl'ə ki njen'ti goto. ¹⁹ Toki rɔta'ti, nya'gi kin pəti awi ngarme'ə'ti el, nan awi kanda'a'ti yo, ningə go'ti tei kɔ awi be sin'ti. Ta lə Jeju kin tɔji kadi nyakusɔ'gi pəti in ki kar njay.» ²⁰ Ningə Jeju el'de bay ene: «Nya ki te rɔ de'ti ki taga ə in nya ki nje təl de nya ki to njen'ti. ²¹ In me de'ti kəy, in ngarme de'ti ə, mərta'gi ki majel sii tei'ti, ki kaya ki ra, ki bogi, ki tol nan, ²² ki kuwə marum, ki ra kumnda nya, ki mendul, ki kədinan, ki nyara ki gorow'ə'ti el, ki kɔjirɔ, ta kulə ra'gi ki to mbo tɔ. ²³ Nya'gi ki majel kin pəti in me de'ti ə təli'ə nya ki to njen'ti.»

*Dene ki mbah un me'ne adi Jeju
(Mat 15.21-28)*

24 Jeju in low'ə'ti non ningə aw dɔnangi'ti ki Tir. Aw ur me kəy'ti madi, ge kadi de'gi gəri go'ne el, nan lowə goto. 25 Re inbe ki Jeju re te bay par ə, dene madi ki ndil ki majel isi adi kon ngonn'o ki dene oo ta li'ə, ə anyi re osi nanga nja'a'ti. 26 In dene ki in Juwipi el, be koj'o in Penesi, dɔnangi Siri'ti. Non ki dɔ Jeju'ti kadi tuwə ndil ki majel ki isi adi kon ngonn'o kin kɔ. 27 Nan Jeju el'ə ene: «Inyə adi ngann'gi ki me kəy'ti soi asi'de bay ta. Tado in go'ti el kadi de un nyakusɔ lə ngann'gi, ilə adi ngann busi'gi.» 28 Ə dene kakin ilə'ti ene: «In rɔta'ti Burəbe, nan k'in ə ngann busi'gi ki rai ginn tabilə'ti a soi bunə nya'gi ki tei ta ngann'gi'ti tosi nanga tɔ.» 29 Ningə Jeju el'ə ene: «Takul ta ki te ta'i'ti kin, ɔti aw be lə'i, tado ndil ki majel te me ngonn'i'ti ki dene kɔ nga.» 30 Dene kakin təl aw be ningə, ingə ngonn'ne, to dɔ tirə'ti kare, tado ndil ki majel kakin te rɔ'a'ti kɔ.

Jeju adi nje mbiboy oo ta

31 Jeju in dɔnangi Tir, gangi Sidon, ningə ində dɔnangi Bebo'gi'ti ki Dɔgi gangi bay ta re te ta mann ba Galile'ti. 32 De'gi rei ki dingəm kare ki mbi'ə boy, ki lo kelta ngan si'ə, rɔ Jeju'ti, dəji'ə kadi ində ji'ne dɔ'a'ti, kadi ingə lapiya. 33 Jeju ɔr'ɔ ki kar'a ba aw si'ə sanyi ki bulə de'gi. Loki tulə ngann ji'ne'gi mbi njemonyi'ti ningə, tuw mann ta'ne ɔdi'n ndonn dingəm kakin. 34 Go'ti ningə, Jeju un kum'ne ki dɔran'ti, ilə kon puu, ə el ene: «Epata» (kɔr me ta kin nan: mbuti). 35 Tanan'ti non par ə mbi dingəm kakin mbuti, ə ndonn'o tuti adi elta ar njay njay. 36 Jeju ndɔr

mbi de'gi ki oyi nya kin kadi de el ta'a kete adi de ki rangi oo el. Loki ndor mbi'de ki nja nan'ti nan'ti kadi de or poy nya kin el ningə, kadibe bay ə de'gi ori poy nyara'a ki kete kete. ³⁷ Nya ra Jeju əti bulə de'gi bol ngayn adi eli eyina: «Nya ra'a'gi pəti maji: Ra nje'gi ki mbi'de boy adi oyi do ta, ta ra mbiki'gi adi elita to.»

8

Jeju adi nyakusɔ de'gi dər sɔ (Mat 15.32-39; Mrk 6.30-44)

¹ Me ndo'gi'ti kin, bulə de'gi ngayn kawinan toki rangi bay do Jeju'ti. Ningə, nya ki kadi soi goto. Be ə Jeju bar njendo'gi lə'ne el'de ene: ² «M'oo kumtondoo lə bulə de'gi kin, tado ndo mutə bone ə in sə'm nan'ti, ningə, nya ki kadi soi goto. ³ Re m'inyə'de m'adi awi be ki me'de bo ba a, bo a taa togi'de row'ə, tado nje ki madi dann'de'ti in sanyi ə rei.» ⁴ Njendo'gi li'ə təli eli'ə eyina: «J'a j'ingəi mapa ra diləlo'ti ne, ə a asi kadi'de soi wa?» ⁵ Jeju dəji'de ene: «Mapa ki ji'se'ti in bann wa?» Ə eli'ə eyina: «Mapa in siri.» ⁶ Go'ti ningə, Jeju ilə ndu'ne adi bulə de'gi kadi sii nanga. Jy mapa ki siri kakin ji'ne'ti, ra oyo Luwə do'ti ningə, gangi'de nan'ti, ə adi njendo'gi lə'ne kadi adi bulə de'gi. Be ə, njendo'gi tai adi bulə de'gi to. ⁷ Ai ki ngann kanji'gi ji'de'ti to. Jeju njangi do'a ə adi njendo'gi lə'ne kadi lowəi de'gi to. ⁸ De'gi soi nya ndanni, adi, njendo'gi kawi gində'gi ki nanyi kara siri. ⁹ De'gi ki soi nya, asi dər sɔ. Go'ti ningə, Jeju inyə'de adi awi. ¹⁰ Kalangi ba go'ti,

Jeju in ki njendo'gi lə'ne ali me to'ti, awi dɔnangi Dalmanuta'ti.

Parisi'gi dɔji nyakɔji Jeju

(Mat 12.38-39, 16.1-4; Luk 11.16-29, 12.54-56)

¹¹ Parisi'gi in non rei ningə, uləi ngirə manjinan ta'ti ki Jeju. Ə dɔji'ə kadi ra nyakɔji madi ki in dɔran'ti adi n'oyi. Dɔji'ə be to kuləkikiyə tado kuwə'n'ə. ¹² Jeju ilə me'ne hmm, ə el'de ene: «Tado ri ə de'gi ki dɔkagilo'ti ki bone kin dɔji kadi n'oyi nyakɔji wa? Toki rɔta'ti, adi m'el'se madi oyi! nyakɔji madi ki kadi de a ra tado lə'de goto.» ¹³ Be ə, Jeju inyə'de, ə al me to'ti tado kaw dow ba'ti ki kare.

Hum lə Parisi'gi ki lə Erodɔ

(Mat 16.5-12; Luk 12.1)

¹⁴ Me njendo'gi oy dɔ mapa'ti ki kadi ɔyi. In ki ji'de'ti ki sii me to'ti in kareba par. ¹⁵ Jeju ndɔji'de, ə el'de ene: «Oyi maji! Oyi go rɔ'se maji dɔ hum'ti lə Parisi'gi, ki yan Erodɔ to*.» ¹⁶ Njendo'gi manjinan ta dann'de'ti eyina: «Jeju el be tado j'aw ki mapa el!» ¹⁷ Jeju gər ta ki me'de'ti, adi el'de ene: «Tado ri ə isi manjinan ta dann'se'ti dɔ mapa'ti ki ɔyi el wa? In gəri me nya'gi el kaa bay wa? Ngarme'se ngan kaa bay wa? ¹⁸ Awi ki kum'se eke oyi lo el wa? Awi ki mbi'se ke oyi dɔ ta el wa? Me'se olo dɔ nya'gi'ti el wa? ¹⁹ Ndɔki m'lowə mapa mi, de'gi dər mi, eke ndəgi gindi mapa ki nanyi, ɔyi rosi kara bann wa?» Eli eyina: «J'ɔyi rosi kara dɔgi gidə in joo.» ²⁰ «Nga ndɔki, m'lowə mapa siri dingəm'gi dər

* **8:15** 8.15 Hum lə Parisi'gi in nyando lə'de ki ngom, ningə hum lə Erodɔ in mbəti kunne kadi Jeju.

sɔ kin, gində'gi ki nanyi, ndɔki ɔyi kara bann tɔ wa?» Ningə eli'ə eyina: «J'ɔyi kara siri.» ²¹ Lo kin'ti Jeju el'de ene: «In gəri el ɓay wa?»

Jeju adi njekumtɔ kare oo lo me ɓe'ti ki Betisayda

²² Loki Jeju in ki njendo'gi lə'ne rei tei me ɓe'ti ki Betisayda'ti ningə, de'gi rei ki njekumtɔ kare rɔ Jeju'ti. De'gi kakin nonyi dɔ Jeju'ti kadi ɔd'ɔ. ²³ Jeju uwə ji njekumtɔ kakin, ə aw si'ə gidi ɓe'ti. Loki nyom kum'ə ki mann ta'ne ningə, ində ji'ne dɔ'a'ti ə dəj'ə ene: «Oo nya madi wa?»

²⁴ Njekumtɔ gon lo ningə ene: «M'oo de'gi, nan to ə toi to kagi'gi ə ra njiyəi be.» ²⁵ Jeju təl ində ji'ne dɔ kum'ne'ti nja kare ɓay adi oo lo ar njay njay nga. Ingə lapiya, ta oo nya'gi pəti ar njay njay tɔ. ²⁶ Go'ti ningə, Jeju inyə adi aw ɓe lə'ne, ə el'ə ene: «Ononyi təl kaw me ɓe'ti kin gogi.»

Piyər gər kadi Jeju in Kirisiti, De ki Luwə Mbət'ə

(Mat 16.13-20; Luk 9.18-21)

²⁷ Jeju ɔti low'ə'ti non ningə, awi ki njendo'gi lə'ne ngann ɓe'gi'ti ki gidi Sejure'ti, ki Pilipi. Loki in dɔ row'ti, Jeju dəji'de ene: «De'gi isi elita dɔ'm'ti toki m'in nan wa?» ²⁸ Ə njendo'gi eli'ə eyina: «De'gi madi eyina in Jan Batisi; nje ki nungi eyina in njekeltakita Luwə'ti Eli; nje ki rangi ɓay eyina in ki kare dann de'gi'ti ki njekeltakita Luwə'ti.» ²⁹ Ningə, Jeju təl re dəji'de inɓe'gi ene: «Nga inɓe'gi ki dɔ'se, eli eyina m'in nan wa?» Ə Piyər ilə'ti ene: «In Kirisiti, *De ki Luwə mbət'ə!» ³⁰ Jeju ndəji'de ki tɔgi'ne kadi elita kete kadi de ki rangi oo el.

*Jeju elta koy'ne ki kində'ne lo koy'ti
(Mat 16.21-28; Luk 9.22-27)*

³¹ Go ta'gi'ti kin ningə, Jeju ulə ngirə kadi ndo'de toki n'in Ngonn de n'a n'ingə kon ngayn. *Ngatəgi'gi lə Juwipi'gi ki kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ki njendo ndukun'gi mbəti'ə. De'gi təli'ə, nan ndo ki kon mutə tum ginn'ə ndo koy'o, a te lo koy'ti.

³² El'de ta'gi kin pəti ar njay. Piyər ər Jeju aw si'ə gədikare, ningə ulə ngirə ndang'a. ³³ Nan Jeju təl rə'ne, gon njendo'gi lə'ne ningə ndangi Piyər ki təgi'ne ngayn ene: «In təl gogi Satan! Ɔr rə'i kə sanyi rə'm'ti, tado mərta lə'i in mərta ki in rə Luwə'ti el, nan in mərta lə de'gi.»

³⁴ Go'ti ningə, Jeju ɓar bulə de'gi ki njendo'gi lə'ne, ningə el'de ene: «Re de madi ndigi njiyə go'm'ti ningə, kadi oo rə'ne to nya madi el, kadi inbe un kagidəsi koy lə'ne, ə re un go'm. ³⁵ Toki rəta'ti, de ki ge kaji rə'ne n'inbe dənangi'ti ne a ilə rə'ne kə. Nan de ki ilə rə'ne kə tado lə'm, eke tado Poyta ki maji, a aji rə'ne. ³⁶ Kin ə re de ingə nyamaji'gi ki dənangi'ti ne pəti tigə, nan ndil'ə tuji, ə maj'a to ra be wa? ³⁷ Nya madi ki de a adi ər'n tor ndil'ne to non wa? ³⁸ Toki rəta'ti, re rə de madi səl'ə tado lə'm, eke tado ta lə'm takum de'gi'ti ki nje ra kaya ki njeramajel ki dəkagilo'ti kin, m'in Ngonn de m'a m'ra rəsəl do'a'ti tə, ndo'a'ti ki m'a m're'n me təji'ti lə Bai, nan'ti ki malayka'gi ki ari njay.»

9

¹ Jeju el'de ɓay ene: «Toki rəta'ti adi m'el'se: De'gi madi dann'se'ti ne, a oyi el ɓay ə, a oyi

Konbe lə Luwə ki a re ki tɔgi'ne kam taa.»

Jeju mbəl rɔ'ne

(Mat 17.1-13; Luk 9.28-36)

² Nɔ mehen go'ti, ningə Jeju ɔr Piyər num, Jaki num, taa Jan num tɔ, ə al aw se'de dɔ mbal'ti ki ngal, ki kar'de ba, sanyi ki ndəgə'gi. Low'ə'ti kin non, Jeju mbəl takum'ne. ³ Ku'gi li'ə ndoloi kənyi kənyi, taa ndai nda ki de ki dɔnangi'ti ne ki kadi a togi ku adi nda be goto. ⁴ Ningə lo kin'ti non, Eli in ki Moji tei ki rɔ'de'ti bus, isi elita ki Jeju. ⁵ Ə Piyər un ta el Jeju ene: «Njendo de'gi, kin ə j'isi lo kin'ti ne be par ə maji ngayn. J'a ra *kəyku'gi lo mutə: kare in yan'i, kare in yan Moji, ə kare in yan Eli tɔ.» ⁶ Toki rɔta'ti, Piyər gər ta inbe ki kadi el el, tado, inbe ki madi'ne'gi ki joo, bol ra'de ngayn. ⁷ Ningə, tanan'ti non, kilndi re dow dɔ'de bigum. Ndu ta madi te me kilndi'ti ene: «In kam in Ngonn'm, m'ndig'ə ngayn, ə oyi ta li'ə.» ⁸ Ki kum ki kində jipi, njendo'gi gonyi lo gugi gidi'de, nan de kare kaa oyi'ə el. Jeju ki kar'ne ba par ə oyi'ə rɔ'de'ti. ⁹ Loki in dɔ mbal'ti isi uri nanga ningə, Jeju ndəji'de kadi ɔri poy nya ki ra nya ə oyi kin de madi el, biti kadi n'in Ngonn de n'te dann njekoy'gi'ti. ¹⁰ Njendo'gi təli rɔ'de go ta'ti ki Jeju el'de, nan k'in ə, gəri me ta ki nan: «Kində taa dann njekoy'gi'ti» kin el, adi manji nan ta dɔ'ti dann'de'ti.

¹¹ Go'ti, njendo'gi dəji'ə eyina: «Tado ri ə njendo ndukun'gi lə Luwə eyina maji kadi Eli re kete ta wa?» ¹² Jeju ilə'de'ti ene: «In rɔta'ti kadi Eli a re kete bay taa, kadi ra go nya'gi adi asi nan gogi. Nga ra bann ə, ndangi me makitu'ti

lə Luwə, sōw dō'm m'in "Ngonn de bay toki m'a m'ingə kon ngayn, ta de'gi a kidi m'in tō*" ə? ¹³ Toki rōta'ti adi m'el'se madi oyi, Eli re, ə de'gi rai si'ə nya ki me'de ge, toki ndangi me makitu'ti sōw'n dō'a.»

Jeju adi lapiya ngonn ki ndil ki majel ad'a kon (Mat 17.14-21; Luk 9.37-43)

¹⁴ Loki təli rei rō njendo'gi'ti ningə, oyi bulə de'gi iləi nan gugi dō'de gugi, ningə njendo ndukun'gi ə isi manjinan ta'ti se'de tō. ¹⁵ Loki bulə de'gi oyi Jeju, ningə ndōji'de ngayn, adi anyinan bur bur ki rō'a'ti, uwəi ji'ə rai'ə lapiya. ¹⁶ Jeju dəji njendo'gi lə'ne ene: «Ta ri ə isi manjinan ta dō'ti se'de wa?» ¹⁷ De madi kare dann bulə de'gi'ti el'ə ene: «Njendo de'gi, kete m're ki ngonn'm rō'i'ti, tado in ginn tōgi'ti lə ndil ki ra'a adi elta el. ¹⁸ Lo'gi pəti ki ndil kin in si'ə'ti ningə, ugə ilə nanga, adi pulum taa uwə jugi jugi, ngor ngang'i'ne guru guru, ningə ndaj'a ranyi, ad'a to to kagi be. Be ə, m'dəji njendo'gi lə'i kadi tuwəi ndil ki majel kin dō'a'ti kō, nan ingəi tōgi ra'a el.» ¹⁹ Lo kin'ti Jeju un ta el ene: «In de'gi ki dōkagilo'ti ki bone in nje me ngan kadi to m'nji sese kagilo bann taa uni me'se adi m'in wa? Kadi m'a m'osi ginn'se kagilo bann bay taa wa? In rei si'ə rō'm'ti ne.» ²⁰ Loki rei ki ngonn rō'a'ti ningə, tanan'ti non inbe ki ndil ki majel oo Jeju par ə, dadi ngonn kakin nangi nangi, ə mann taa in pulum jugi jugi, ningə bi'ə ilə nanga, ad'a nduguru nanga. ²¹ Jeju dəji Baw'a ene: «Dōkagilo ki ra'a'ti ə nya kin ulə si'ə

* 9:12 9.12 Ejay 53.3; Pa'gi 22.7-18

ngirə wa?» Baw ngonn ilə'ti ene: «Ulə ngirə loki ngonn to du ba bay. ²² Ningə, kagilo'gi madi ndil ki majel kin, isi sur'ə tilə por'o ge ki me mann'ti ge kadi təl'ɔ, ə re asi ra nya madi ə, oo kumtondoo lə'je, in ra se'je.» ²³ Jeju təl el'ə ene: «Re asi! ... kin tado ri wa? De ki un me'ne, asi ra nya'gi pəti.» ²⁴ Tanan'ti non, baw ngonn elta ki ndu'ne kibo ene: «M'un me'm, nan kunme lə'm ə in ngayn el, ə in ra sə'm!» ²⁵ Loki Jeju oo kadi bulə de'gi isi anyinan bur bur ki rɔ'a'ti ningə, ndangi ndil ki majel ene: «In ndil ki majel ki nje boy mbi de'gi ki nje kadi de'gi elita el, m'un ndu'm kadi in te rɔ ngonn'ti kin kɔ, ə re gogi el ratata!» ²⁶ Ndil ki majel kakin ur kɔl, ra ngonn adi dadi nangi! nangi! ki tɔgi'ne ngayn, ningə te rɔ'a'ti kɔ. Ngonn təl to toki oy be, adi de'gi pəti ki oyi nya ki ra nya eli eyina: «Oy nga.» ²⁷ Nan Jeju uwə ji ngonn un'ə ur'ə taa. ²⁸ Loki Jeju təl re be ə, njendo'gi li'ə sii si'ə ki kar'de ba, dəji'ə eyina: «Tado ri ə kete j'in j'asi kadi ji tuwə ndil kin el wa?» ²⁹ Jeju təl el'de ene: «Ko ndil'gi ki be kin, de a tuwə'de ki takul kelta ki Luwə ta.»

Jeju təl elta ki dɔ koy'ne'ti ki kində'ne lo koy'ti bay

(Mat 17.22-23; Luk 9.43-45)

³⁰ Ɔti low'ə'ti non ningə, indəi dɔnangi Galile gangi. Jeju ge kadi de madi gər go'ne el. ³¹ Tado un dɔkagilo kadi ndo'n nya njendo'gi lə'ne. Be ə el'de ene: «A uləi m'in m'in Ngonn de ji de'gi'ti kadi a tɔli m'in, ningə loki tɔli m'in, ndɔ ki kon mutə tum ginn'ə ndɔ koy'm'ti ə, m'a te lo koy'ti.»

³² Njendo'gi gəri me ta li'ə kin el, ningə boli kadi daji'ə ta do'ti to.

Jeju un ta læ ngann'gi ki du ndo'n nya njendo'gi læ'ne

(Mat 18.1-5; Luk 9.46-48)

³³ Loki rei tei me be'ti ki Kapernayim, ə uri me kəy'ti ningə, Jeju un ta daji'de ene: «Ta ri ə kete isi manjinan ta do'ti do row'ti wa?» ³⁴ Nan təli sii keke, tado, do row'ti, manjinan ta, kadi n'gəri ke nan ə in kibo wa? ³⁵ Jeju isi nanga, ningə bar njendo'gi læ'ne ki do'gi gidə in joo, el'de ene: «Re de madi ge kadi n'in de ki dokete ningə, maji kadi təl rə'ne do'boy de'gi'ti num, nje ra kuləbər kadi ndəgə'gi pəti num to.»

³⁶ Go'ti, Jeju un ngonni ki du, ur'ə dann'de'ti, ə loki uwə rə'ne'ti ningə, el'de ene: ³⁷ «Re de madi uwə ngonni ki be kin rə'ne'ti me to'm'ti ningə, in m'inbe ə de'ə kin uwə'm rə'ne'ti. Ningə, de ki uwə'm ki rə'ne'ti, in m'in ə uwə'm ki rə'ne'ti el, nan in njekulə'm ə uwə ki rə'ne'ti.»

De ki in nje kosi'm ta el in de læ'm

(Luk 9.49-50)

³⁸ Jan el Jeju ene: «Njendo de'gi, j'oo de madi ki ra tuwə ndil'gi ki majel me to'i'ti, ningə ji ndigi kadi j'og'ə do ra nya kin, tado in njiyə se'je go'i'ti el.» ³⁹ Jeju ilə'de'ti ene: «Ononyi'se kadi o'gi'ə do, tado de kare ki a ra nya ki əti bol me to'm'ti ki kadi a təl kalangi ba elta ki majel do to'm'ti goto. ⁴⁰ Toki rəta'ti, de ki o'si'je ta el in de læ'je. ⁴¹ Taa re de madi adi mann kanyi me ngonni kala mann'ti par, tado kin ki in de'gi læ Kirisiti kaa, toki rəta'ti, de'ə kin a nal nyakugə goji læ'ne el.

Ndəji nan dɔ majel'ti
(Mat 18.6-9; Luk 17.1-2)

⁴² «Kin ə toki de madi ra adi ki kare dann nje ki du'ti ki uni me'de adi m'in, osi me majel'ti ə, in soti ngayn bay tado li'ə kadi dɔi mbal kibo ngayn mində'ti, ə iləi'ə me ba'ti. ⁴³ Kin ə ji'i rai adi osi me majel'ti ə, in gang'a ilə kɔ. Tado, in soti kadi ingə kaji ki ji'i ki kare, utə kadi in ngəm ji'i'gi joo pəti, ə iləi'nu me por'ti ki biti ki non'ti, me por'ti ki a oy el ratata kin. [⁴⁴ Lo ki kur ki nje kində de'gi yəngi yəngi oy'ti el num taa por kaa oy'ti el num tɔ†.] ⁴⁵ Kin ə nja'i kare rai adi osi majel'ti ə, in gang'a ilə kɔ. Tado, in soti kadi ingə kaji ki nja'i ki kare, utə kadi in ngəm nja'i'gi joo pəti, ə iləi'nu me dilə por'ti ki biti ki non'ti. [⁴⁶ Lo ki kur ki nje kində de'gi yəngi yəngi oy'ti el num taa por kaa oy'ti el num tɔ.] ⁴⁷ Kin ə kum'i kare rai adi osi me majel'ti ə, ɔr'ɔ kɔ. Tado, in soti kadi ur Konbe'ti lə Luwə ki kum'i ki kare, utə kadi in ngəm kum'i joo pəti, ə iləi'nu me por'ti ki biti ki non'ti. ⁴⁸ Lo'ti ki kode'gi oyi el, ta por ki səm'ti kaa oy el ratata tɔ. ⁴⁹ Toki rɔta'ti, de ki ra kaa por kon'gi a ra'a adi ar njay, toki kati a ra'n nyakusɔ adi nəl be. ⁵⁰ Kati in nya ki maji, nan loki nəl'ə goto ə, ri ə a rai kadi a təl nəl gogi wa? Nya ki kadi de a ra'n goto. Ningə maji kadi toji hal ki maji ki rɔ nan'ti, ə sii ki nan ki lapiya dann'se'ti.»

10

† **9:44** 9.44, 46 Barta ki joo kin goto me makitu'gi'ti ki kete ki in ta lə Luwə ki ndangi to kunmindi ki sigi.

*Ta ki dɔ gangi nan'ti læ dene ki dingəm
(Mat 19.1-9; Luk 16.18)*

¹ Jeju in low'ə'ti non aw dɔnangi Jude'ti, gidi ba Jurden'ti. Bulə de'gi kawinan gugi gidə gugi bay. Ki go jibəl ra'a'ti læ Jeju, ulə ngirə ndo'de nya. ² Parisi'gi madi ɔti rei rɔ Jeju'ti, ningə kadi to iyəi kulə uwəi'ə'n'ə me ta'ti, dəji'ə eyina: «Ndukun lə'je adi tarow kadi dingəm tuwə'n ne'ne eke adi tarow el wa?» ³ Jeju dəji'de ene: «Ndukun ri ə Moji adi'se dɔ'ti wa?» ⁴ Ingi təli eli'ə eyina: «Moji ndɔki adi tarow kadi dingəm tuwə ne'ne, nan k'in ə, kadi ad'a makitu gangi nan ji'ə'ti*.» ⁵ Jeju təl el'de ene: «In tado me ngan lə'se ə Moji ndangi'n mbərkikində kin adi'se. ⁶ Nan lo kulə ngirə kində nya'gi'ti, Luwə ra dingəm ki dene. ⁷ In be ə, dingəm a inyə baw'ne ki kon'ne, ningə a tinyəi nan ki ne'ne, ⁸ təli darɔ ki kare. Lo kin'ti a in joo el nga, nan a in darɔ ki kareba†. ⁹ Ningə nya ki Luwə dɔɔ nan'ti, maji kadi de gangi nan'ti el‡.» ¹⁰ Loki təli rei be, njendo'gi li'ə dəji'ə ta dɔ'ti bay. ¹¹ Ə Jeju el'de ene: «Re de tuwə ne'ne, ə ta in ki rangi, in njekuwə marum par ki rɔ ne'ne'ti. ¹² A re in dene ə mbəti ngaw'ne ə ta dingəm ki rangi kaa, in njekuwə marum tɔ.»

*Jeju njangi dɔ ngann'gi ki du
(Mat 19.13-15; Luk 18.15-17)*

¹³ De'gi rei ki ngann'gi ki du rɔ Jeju'ti kadi njangi dɔ'de, nan njendo'gi ndangi'de. ¹⁴ Loki

* **10:4** 10.4 Ndukun ki nja joo 24.1 † **10:8** 10.8 Lo tum ginn nya'gi 1.27, 2.24. ‡ **10:9** 10.9 Lo tum ginn nya'gi Jan 1.27, 2.24

Jeju oo kuləra njendo'gi lə'ne ningə, nəl'ə el adi el'de ene: «Inyəi ngann'gi ki du adi rei rə'm'ti, ononyi'se kadi ɔgi'de tarow, tado Konbe lə Luwə in yan de'gi ki toi to ngann'gi ki du be. ¹⁵ Toki rəta'ti, adi m'el'se, de ki ndigi kadi Luwə onbe də'a'ti to ngonnn ki du be el ə, a ur konbe'ti lə Luwə el ratata.» ¹⁶ Go'ti, Jeju ɔy ngann'gi ki du kadi'ne'ti, ində ji'ne də'de'ti, ə njangi də'de.

*Ta lə Jeju in ki de ki njenyakingə
(Mat 19.16-30; Luk 18.18-30)*

¹⁷ Loki Jeju ɔti osi də row'ti ningə, dingəm madi kare anyi re osi nanga ɔsi məkəsi'ne non'a'ti, dəj'ə ene: «Njendo ki nje hal ki maji, in ri ə m'a m'ra ə m'a m'ingə'n kaji ki to biti ki non'ti wa?» ¹⁸ Jeju el'ə ene: «Tado ri ə bari'm de ki maji wa? De kare ki maji goto, nan Luwə ki kar'ne ba par ə in de ki maji. ¹⁹ In gər mbərkikində'gi lə Luwə ki ene: “A təl de el, a uwə marum el, a bogi el, a mannaji ki ngom də mad'i'ti el, a ra nya ki majel ki de madi el, ɔsi kurə baw'i ki kon'is.”» ²⁰ Dingəm kakin el'ə ene: «Njendo, m'ra nya'gi kin pəti, m'təl rə'm go'ti lo kulə ngirə basa'm'ti nu.» ²¹ Jeju gon dingəm kakin ki rənel, ningə el'ə ene: «Nya kare be ə nanyi kadi in ra. Aw, adi ndogi sə'i nya maji'gi lə'i pəti, lowə nar'a njendoo'gi, ningə a aw ki nyakingə ngayn me dərən'ti, ə un go'm.» ²² Nan loki dingəm kakin oo ta'gi kin ningə, kum'ə diw kururu, ə ɔti aw ki rənel el, tado in de ki aw ki nyakingə ngayn.

§ 10:19 10.19 Tekitaga 20.12-16; Ndukun 5.16-20

²³ Jeju gon lo gugi dɔ'ne ningə el njendo'gi lə'ne ene: «A in nya ki ngan ngayn rɔ nje nyakingə'ti kadi ur me Konbe lə Luwə!» ²⁴ Ta lə Jeju kin ndɔji'de, nan Jeju ra dɔ'ti gərərə ba ene: «Ngann'm'gi, in nya ki ngan ngayn kadi de ur Konbe'ti lə Luwə. ²⁵ In nya ki ngan ngayn kadi jambal ur bolo konn kur nya'ti, nan a ngan ngayn utə in kin bay kadi njenyakingə ur me Konbe'ti lə Luwə.» ²⁶ Ta kin, əti'de bol dɔ mad'a'ti bay, adi dəji nan dann'de'ti eyina: «Nga kin ə in be ningə, nan ə asi kadi ingə kaji wa?» ²⁷ Jeju ində manji'de ba ningə el'de ene: «Ki rɔ de'gi'ti lowə goto, nan ki rɔ Luwə'ti, lo ra'a to. Tado ki rɔ Luwə'ti lo ra nya'gi pəti to.» ²⁸ Piyər ilə rɔ'ne el'ə ene: «Nga oo, j'in ki j'inyəi nya'gi lə'je pəti kɔ, ə j'un go'i kin.» ²⁹ Jeju ilə'ti ene: «Tokɪ rɔta'ti adi, m'el'se, re de madi, inyə kəy lə'ne, konnann'gi ki ngannkon'ne'gi, kon'ne ki baw'ne, ngann'ne'gi eke dɔnangi lə'ne tado ləm, tado Poyta ki maji ningə, ³⁰ de'ə kin, kagilo ki bone, a ingə kəy'gi, konnann'gi ki ngannkon'gi, kon'gi, ngann'gi, ki lo ndɔɔ nja bu dɔ'ti, nan'ti ki kindəkumndoo dəkagilo'ti ki bone, ta dəkagilo'ti ki a re, a ingə kaji ki to bitɪ ki non'ti. ³¹ Nga ningə, de'gi ngayn ki kete, a təli ki gogi, ə de'gi ngayn ki gogi, a təli ki kete tɔ.»

Jeju elta dɔ koy'ne'ti ki kində'ne lo koy'ti kaa bay

(Mat 20.17-19; Luk 18.31-34)

³² Jeju in ki njendo'gi lə'ne in dɔ row'ti isi awi ki Jerujalem'ti. Jeju njiyə non'de'ti non'de'ti. Lo kin'ti bol ra njendo'gi li'ə ngayn, taa nje njiyə

go'de'ti kaa bol ra'de tɔ. Jeju təl ɓar njendo'gi ki dɔgi gidə in joo rɔ'ne'ti, ningə ulə ngirə kadi el'de nya'gi ki a ra'a Jerujalem'ti. ³³ «Oyi, j'isi j'awi ki Jerujalem, ningə a uləi m'in m'in Ngonn de ji kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun'gi. A gangi ta koy dɔ'm'ti ningə go'ti, a uləi m'in ji de'gi ki in Juwipi'gi el. ³⁴ A kogi dɔ'a'ti num, a tuwi mann ta'de kum'ə'ti num, a tindəi'ə num, ningə a tɔli'ə tɔ. Nan ndɔ mutə go'ti ə a ində taa lo koy'ti.»

*Nya dɔji lə ngann lə Jebede
(Mat 20.20-28; Luk 22.25-27)*

³⁵ Go ta'gi'ti kin ningə, ngann lə Jebede, Jaki in ki Jan rei rɔ Jeju'ti ndəkba, eli'ə eyina: «Njendo, ji ndigi kadi in ra nya ki j'aw to dɔj'i kam adi'je.» ³⁶ Jeju dɔji'de ene: «Ri ə in gei kadi m'ra madi'se wa?» ³⁷ Ningə, tɔli eli'ə eyina: «Re in ndigi dɔ'ti se'je ə, adi de kare isi dɔjikəl'i'ti, ə in ki nungi isi dɔjigəl'i'ti tɔ, loki a isi dɔ konɓe'ti ə de'gi a uləi tɔji dɔ'i'ti kin.» ³⁸ Jeju el'de ene: «In gəri me nya dɔji lə'se kin el. Adi a asi kadi ingəi batəm kon ki m'aw to m'ingə kam kare mindi wa? Taa, kɔpi ki to kon ngayn ki m'aw to m'ingə kam a ingəi kare tɔ wa?» ³⁹ Ningə eli eyina: «Oyo, j'a j'asi kare.» Ə Jeju el'de ene: «Toki rɔta'ti, a ingəi kon ki m'aw to m'ingə kam kare, taa batəm ki to kon ngayn ki m'aw to m'ingə kam a ingəi kare tɔ. ⁴⁰ Nan ta ki ɔjidɔ kisi dɔjikəl'm'ti eke dɔjigəl'm'ti; in ta lə'm kadi m'in ə madi'se el; lo'gi kin to tado de'gi ki rai go'ə kete nu tado lə'de.» ⁴¹ Loki ndəgi njendo'gi ki dɔgi oyi ta'gi kin ningə, rɔ'de nəl'de ki Jaki in ki Jan el. ⁴² Be ə, Jeju ɓar'de pəti ki

ro'ne'ti, el'de ene: «In gəri kadi nje'gi ki indəi'de to nje konbe'gi do ginn de'gi'ti ki dangi dangi ki donangi'ti ne, sii uwəi'de ginn togi'de'ti adi'de kon, taa de'gi ki njetobar kaa, onyibe do'de'ti bay to. ⁴³ Nan maji kadi to be dann'se'ti el. Re de madi dann'se'ti, ndigi kadi n'in kibo ningə, kadi təl nje ra kulə lə'se pəti. ⁴⁴ Taa re de madi ndigi kadi n'in de ki dokete dann'se'ti ningə, kadi təl njekuləbər lə'se pəti to. ⁴⁵ Tado m'in Ngonn de kin, m're kadi de'gi taa, rai kulə adi m'in el, nan kadi m'in ə m'ra kulə m'adi'de num taa m'adi ro'm kadi m'ugə'n do bulə de'gi ngayn m'ilə'de taa num to.»

Jeju te kum Bartime ki njekumto

(Mat 20.29-34; Luk 18.35-43)

⁴⁶ Jeju in ki njendo'gi lə'ne rei tei Jeriko'ti. Loki isi tei me bebo'ti ki taga ki bulə de'gi ngayn go'de'ti. Njekumto kare ki to'a nan Bartime, in ngonn lə Time, isi ngangı row'ti non isi koy nya. ⁴⁷ Loki oo kadi in Jeju ki Najareti'ti, ə isi ində dər ningə, un ndu'ne ki taa non ene: «Jeju ki Ngonnkaw Dabidi, oo kumtondoo lə'm*.» ⁴⁸ De'gi ngayn ndangi'ə kadi uti ta'ne, nan njekumto un ndu'ne ki taa inbe bay ene: «Ngonnkaw Dabidi, oo kumtondoo lə'm!» ⁴⁹ Lo kin'ti Jeju ra lokati, ene: «Bari'ə adi m'in.» Ningə bari njekumto kakin, ə eli'ə eyina: «Uwə ro'i ba, ində taa, nan isi bar'i.» ⁵⁰ Loki oo do ta'gi kin ningə, bi ku lə'ne ilə kə, ə ində rati aw ro Jeju'ti. ⁵¹ Jeju dəj'ə ene: «Ri ə, ge kadi m'ra

* **10:47** 10.47-48 Ngar Dabidi ra bal asi dər kare bay ta oji Jeju, adi bar Jeju k'ene «Ngonnkaw Dabidi», kor me'ə nan de ki ginn koji'ti lə Dabidi.

mad'i wa?» Njekumtɔ ilə'ti ene: «Njendo, m'ge kadi kum oo lo!» ⁵² Ə Jeju el'ə ene: «Aw! tado kunme lə'i aj'i nga». Par ə, tanan'ti non kum'ə oo lo, adi un go Jeju dɔ row njiyə'ti.

11

Jeju ur Jerujalem'ti ki kɔsikurə
(*Mat 21.1-11; Luk 19.28-40; Jan 12.12-19*)

¹ Jeju in ki njendo'gi lə'ne indəi dɔ be ki Jerujalem ndəkba, gidi ngann be'gi'ti ki Betipaje ki Betani, ki kaw kadi mbal kagi buni'gi'ti. Jeju ulə njendo'gi lə'ne joo. ² Jeju el'de ene: «Awi me ngonnn be'ti ki ra non'se'ti kam. Lo kur inbe ki a uri ki me be'ti par ə, a ingəi ngonnn koro ki dɔi'ə adi ra. In ngonnn koro ki de ala gidə'ti nja kare el bay. Tuti'ə, in rei si'ə adi'm'in. ³ A re de madi dəji'se ene: "Tado ri ə ra rai nya be wa?" Ə eli'ə eyina: "Burəbe ə ge'ə, ə a təl ulə si'ə ne be kalangi ba."»

⁴ Njendo'gi awi ningə nyi ingəi ngonnn koro ki de dɔ'a taga takəy'ti, kadi row'ti. Adi tuti'ə. ⁵ De'gi madi ki oyi'de lo tuti koro'ti dəji'de eyina: «In ri ə ra rai be wa? Tuti ngonnn koro kin tado ri wa?» ⁶ Ningə njendo'gi iləi'de'ti toki Jeju el'n'de, ə inyə'de adi rai. ⁷ Loki rei ki ngonnn koro kakin ningə, ləwi ku'gi lə'de gidə'ti adi Jeju ala isi dɔ'ti. ⁸ De'gi ngayn ləwi ku'gi lə'de go row'ti. Nje ki nan'gi in mbikam'gi ki mu ə tətə tiləi. ⁹ Nje njiyə non Jeju'ti ki nje njiyə go'ə'ti uni ndu'de ki taa eyina: «Ojana! Ningə kadi Luwə njangi dɔ de ki re me tɔ Burəbe'ti. ¹⁰ Kadi Luwə njangi dɔ

konbe ki a re, adi in konbe læ kaw'je Dabidi*. Ojana, njangi do in ki do Nje kisi dɔran'ti taa.»

¹¹ Jeju ur Jerujalem'ti, aw me Køy'ti læ Luwə. Loki ində kum'ne oo nya'gi pəti ki gugi gidə ningə, in ki njendo'gi læ'ne ki dɔgi gidə in joo tei awi Betani'ti, tado lo sɔl nga.

Jeju mann kagi mbaykote
(Mat 21.18-19)

¹² Loki lo ti go'ti, te'de Betani'ti ki taga, bo ra Jeju. ¹³ Ningə oo kagi mbaykote ki mbi'ə to dɔ'ti sanyi nu, ningə ɔti aw ginn'ti kadi n'oo ke n'a ningə kanda dɔ'ti kadi n'uso wa? Nan loki re ndəkba rɔ kagi'ti ningə, oo mbi'ə'gi par, um de oo kand'a el, tado in nanyi kandi mbaykote el bay. ¹⁴ Be ə Jeju el kagi mbaykote ene: «Kadi de sɔ kand'i gogi el biti ki non'ti.» Njendo'gi li'ə oyi ndu ta ki el.

Jeju tuwə njeragati'gi me Køy'ti læ Luwə
(Mat 21.10-17; Luk 19.45-48; Jan 2.13-16)

¹⁵ Təli rei tei Jerujalem'ti, nati Køy'ti læ Luwə, ningə ilə rɔ'ne tuwə njelaw nya'gi ki njendo'gi nya'gi nati Køy'ti læ Luwə kɔ. Jeju sur tabilə'gi læ njembəl nar ki be'ne ki nje ki dɔbe'gi'ti tilə, nan'ti ki nya kisi læ njelaw dər dum'gi. ¹⁶ Inyə de madi adi un nya re'n me Køy'ti læ Luwə el. ¹⁷ Ningə ndo'de nya ene: «Ke ndangi me makitu'ti læ Luwə eyina: Køy læ'm a bari'ə kəy kelta ki Luwə ki to tado ginn de'gi pəti el wa? Nan ingi, təli'ə lokiyəro'ti læ njebogi'gi yot.»

* **11:10** 11.10 Kaw'je Dabidi, kər me'ə in Dabidi ki de'gi ki ginn koji'ti li'ə. Tado Dabidi ra bal asi dər kare bay ta oji Jeju Kirisiti.

† **11:17** 11.17 Ejay 56.7; Jeremi 7.11

¹⁸ Loki kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun'gi oyi ta'gi kin ningə, sangi row kadi n'toli Jeju, nan ðoli tado bulə de'gi ndigi nyando li'ə ngayn. ¹⁹ Loki lo səl ningə, Jeju in ki njendo'gi tei me ðebo'ti taga.

*Kunme ki kelta ki Luwə
(Mat 21.20-22)*

²⁰ Loki lo ti ki sin, Jeju in ki njendo'gi isi indəi dər ningə, njendo'gi oyi kagi mbaykote ki tuti dɔ'a'ti ratata ki ngirə'ti. ²¹ Low'ə'ti non, me Piyər olo dɔ nya'ti ki ndɔ ki ra nya, adi el Jeju ene: «Njendo kibo, oo kagi ki ndɔki in mann'a kaa tuti am.» ²² Ningə Jeju təl el'de ene: «Maji kadi, uni me'se adi Luwə. ²³ Toki rɔta'ti, adi m'el'se, re de un me'ne adi Luwə um tadi el, re un me'ne toki nya ki dəji kin a ra nya, re el mbal kam ene: "Ōti lo kin'ti rangi, aw osi me babo'ti," Luwə a ra ad'a ²⁴ In be ə, m'el'se kadi in gəri toki nya'gi pəti ki dəji Luwə me kel si'ə ta'ti, maji kadi uni me'se toki ingəi ə binəm, ningə Luwə a ra adi'se. ²⁵ Loki sii elita ki Luwə, re ta to dann'se'ti ki de madi ə, maji kadi inyəi go'ə kɔ adi'ə, kadi Baw'se ki isi dɔran'ti, inyə'n go majel'gi læ'se kɔ adi'se tɔ. [²⁶ Tado, re inyəi go majel'gi læ de'gi ki rangi kɔ el ningə, Baw'se ki isi me dɔran'ti, a inyə go majel'gi læ'se kɔ el tɔ.]»

*Ta ki dəji dɔ tɔgi'ti læ Jeju
(Mat 21.23-27; Luk 20.1-8)*

²⁷ Jeju in ki njendo'gi læ'ne təli rei Jerujalem'ti ðay. Loki Jeju isi njiyə natɔ Kəy'ti læ Luwə,

‡ **11:26** 11.[26] Barta kin goto me makitu'ti ki kete nu ki in ta læ Luwə ki ndangi to kunmindi ki sigi.

kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun'gi læ Luwə ki ngatogi'gi, rei rɔ'a'ti. ²⁸ Rei dəji'ə eyina: «Nan adi tarow kadi ra'n nya'gi kin be wa? Ə nan tɔ ə adi ndu'ne kadi in ra'n'de wa el'je adi j'oo?» ²⁹ Jeju təl el'de ene: «M'a m'dəji'se ta kare be par. Re iləi m'in'ti ningə m'a m'el'se de ki adi'm tarow kadi m'ra'n nya'gi kin tɔ. ³⁰ Nan ə ulə Jan kadi ra de'gi batəm wa? In Luwə eke in de'gi wa eli m'in adi m'oo.» ³¹ Nan təli elinan ta dann'de'ti eyina: «Re j'eli'ə j'ene: “In Luwə ə ulə” ə a dəji'je ene ke ra bann ə j'uni me'je j'adi Jan el wa? ³² Ke j'a j'eli j'ene: In de'gi ə uləi Jan el tɔ.» Toki rɔta'ti, bəli bulə de'gi tɔ, tado de'gi pəti gəri dɔ'de'ti kadi Jan in njekeltakita Luwə'ti ki rɔta'ti. ³³ Be ə təli eli Jeju eyina: «Ji gər el.» Ə Jeju təl ilə'de'ti ene: «Re in be ə, m'in kaa m'a m'el'se tɔgi ki m'nji m'ra'n nya'gi kin el tɔ.»

12

*Kujita dɔ nje ra kulə ndɔɔ nju'ti ki nje memajel
(Mat 21.33-46; Luk 20.9-19)*

¹ Go'ti Jeju ilə rɔ'ne el'de ta ki kujita ene: «Dingəm kare uwə ndɔɔ nju, ningə ində singə gugi'n gidə gugi. Ur bə kadi to mborei nju'ti, ningə ra ngonn kəy ngəmlə səm'ti. Ningə dɔ'i tanan'ti ki de'gi ki nje ra kulə nju, kadi to rai kulə adi'ə, ə kagilo'ə'ti ningə a kanyi nan nya'a, ningə ɔti aw. ² Loki kagilo kujə kandi nju asi ningə, ulə bər lə'ne kare kadi aw taa kandi nya ndɔɔ nju kakin, ki in yan'ne ji nje ra kulə nju'ti adi'ne. ³ Nan loki bər aw ningə, nje ra kulə'gi

uwæi'ə tindæi'ə ngayn, ə tuwæi'ə adi təl ki ji'ne kare. ⁴ Njendoo təl ulə bər ki rangi bay. In kaa, tindæi do'a mbuki mbuki ge, taji'ə ge to. ⁵ Be kaa dingəm kakin təl ulə bər ki rangi bay. Bər kin uwæi'ə toli'ə, ta nje ki go'ə'ti kaa, tindæi ki madi, ə toli nje ki nungi to. ⁶ Lo kin'ti, ngonn'o ki dingəm ki ndig'ə ngayn, in par ə nanyi ki kar'ne ba ji'ə'ti. Un'ə ulə to doboy de ro'de'ti, ningə mərta me'ne'ti ene: "In kin in ngonn'm, adi a boli gidə." ⁷ Nan nje ra kulə nju kakin elinan dann'de'ti eyina: "Darə'a inbe kam ə a in nje nya nduwə, ə adi ji toli'ə, ningə ndoo nju a təl nya lə'je." ⁸ In be ə, uwæi ngonn kakin toli'ə, iləi ninn'ə gidi ndoo'ti taga. ⁹ Lo'ti kin Jeju dəji'de ene: Dingəm ki in nje ndoo nju kin a ra bann wa? A re kadi toko nje ra kulə kin kə ə a ində nje ki rangi ta ndoo nju'ti. ¹⁰ Ndo kare in tudæi ta kin me makitu'ti lə Luwə oyi el wa?

"Mbal ki njera kəy'gi mbəti'ə,

In ə təl mbal ki in togi kəy.

¹¹ In kin in kuləra Burəbe.

In nyakoji ki əti bol ə to takum'je'ti kin*."»

¹² Lo kin'ti kibo'gi ki do Juwipi'gi'ti sangi row kadi n'uwæi Jeju, tado gəri maji kadi kujita ki Jeju el kin oji do'de, nan boli bulə de'gi, adi inyæi'ə ə oti awi lo lə'de.

*Ta do kugə lambo ngar kibo Sejar'ti
(Mat 22.15-22; Luk 20.20-26)*

¹³ Kibo ki do Juwipi'gi'ti uləi Parisi'gi madi ki de'gi ki kuti'ti lə Erodi'ti ro Jeju'ti kadi to n'iyæi kulə n'uwæi'ə'n'ə ki ta ki ta'a'ti. ¹⁴ Rei eli'ə

* **12:11** 12.11 Pa'gi 118.22-23

eyina: «Njendo, ji gər kadi in nje kelta ki rɔta'ti, ta in ɓol kum'de el num, in ɓol k'in kibo eke kəti ɓol lə de'gi el, in njendo de'gi row lə Luwə kigo'ə ki rɔta'ti. Ə el'je adi j'oo: In gorow'ə'ti eke in gorow'ə'ti el kadi de ugə lambo nje konbe kibo Sejar wa? Kadi j'ugəi lambo eke j'ugəi el wa?» ¹⁵ Nan Jeju gər kadi in de'gi ki nje kelta ndar ta'de'ti ne, ki me'de'ti in dangi, adi el'de ene: «Tado ri ə iyəi kulə kadi uwəi'm'in wa? Rei ki silə kare adi'm'in m'oo.» ¹⁶ Rei ki silə kare adi'ə, ningə dəji'de ene: «Do nan ə indəi, ə tɔ nan tɔ ə ndangi silə'ti kin wa?» Eli eyina: «In ngar Sejar.» ¹⁷ Jeju təl el'de ene: «Nya lə Sejar ə adi Sejar, nya lə Luwə ə adi Luwə tɔ.» Ta ki Jeju el'de əti'de ɓol ki dum.

*Ta do kində taa'ti lə njekoy'gi
(Mat 22.23-33; Luk 20.27-38)*

¹⁸ *Sadusi'gi ki oyi kadi njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti el, ki mad'i'gi dann'de'ti rei rɔ Jeju'ti dəji'ə eyina: ¹⁹ «Njendo, Moji ndangi ndu kin me makitu'ti adi'je ene: "Re de madi, ngonkon'a taa dene, ə ngonkon'a kakin oji ngonni ki dene kakin el ɓay ə oy ningə, kadi taa dene nduwə kin oji'n ngann'gi kadi tei tor ngonkon'a'ti†." ²⁰ Ki ojido ta kin, ngannkon nan'gi in siri, ki dokele ta dene, ningə oji'n ngonni el ɓay ə oy. ²¹ Ki nja joo re ta dene nduwə kakin, ningə oji si'ə ngonni el ɓay ə re oy kaa ɓay. Ki nja mutə re ə kah'a'ti inbe kakin ɓay. ²² Adi ngannkon'a'gi ki siri kin, taai dene ki kare kin pəti tigə, kaa de kare ki dann'de'ti ki oji si'ə ngonni ɓay ta oy goto.

† 12:19 12.19 Jan 38.8; Ndokun 25.5-10

Go'de'ti pəti, darɔ dene inbe re oy tɔ. ²³ Eke ndɔ ki njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti, nan dann'de'ti ə a in ngaw dene kin wa? Tado in siri pəti taai dene kin ne'de'ti.» ²⁴ Jeju el'de ene: «In de'gi ki indəmi row, tado in gəri Makitu læ Luwə el taa in gəri tɔgi læ Luwə el tɔ. ²⁵ Ndɔ ki njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti, dingəm'gi ki dene'gi a taai nan el nga. Pəti a toi to malayka'gi be me dɔran'ti. ²⁶ Ta ki ɔjido kində ki njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti, ke in tudəi ta me makitu'ti læ Moji kin el wa? Ki ɔjido por ki on me ngan'ti, ə in ki kelta'a me makitu'ti læ Moji kin el wa? Kagilo'ə'ti kin, Luwə el Moji ene: "M'in Luwə læ *Abiraham, læ *Isaki, ki læ Jakobi‡." ²⁷ Luwə in Luwə læ de'gi ki nje kisi kumngayira, um in Luwə læ njekoy'gi el. Indəmi row ndəm ki uri mu sulə.»

Ndukun ki utə ndukun'gi

(Mat 22.34-40; Luk 10.25-28, 20.39-40)

²⁸ Njendo ndukun kare ki oo ndu'de lo man-jinan ta'ti, loki oo adi Jeju ilə ta Sadusi'gi'ti maji ngayn, ɔti aw rɔ Jeju'ti dəj'ə ene: «Dann mbərkikində'gi'ti pəti, in ki ra ə in dɔ madi'ne'gi'ti wa?» ²⁹ Jeju el'ə ene: «Ndukun ki dɔkete ki utə ndukun'gi pəti ə to kin: "Oo *Isirayel! Burəbe Luwə læ'je in Burəbe ki in kar'ne ba. ³⁰ A in ndigi Burəbe Luwə læ'i ki ngarme'i ba pəti, ki ndil'i ba pəti, ki mərta læ'i ba pəti, taa ki tɔgi ba pəti tɔŦ." ³¹ Ningə mbərkikində ki nja joo ə to kin: "A ndigi de

‡ **12:26** 12.26 Tekitaga 3.2,6 De'gi ki mutə kin oyi kete non Moji'ti. Toki Luwə ene n'in Luwə læ'de ə, sii kumngayira dɔran'ti non.

Ŧ **12:30** 12.30 Ndukun 6.4-5

mad'i to daro'i inbe be to." *Ndukun ki rangi ki utə mbərkikində'gi ki joo kin goto*." 32 Njendo ndukun'gi lə Luwə el Jeju ene: «Maji ngayn Njendo! ta ki el in ta ki rōta'ti: Burəbe Luwə lə'je in kar'ne ba par ə in Luwə, Luwə ki rangi goto. 33 Ningə, kadi de ndig'ə ki ngarme'ne ba pəti, ki mərta lə'ne ba pəti, taa ki tōgi'ne ba pəti, ə kadi de ndigi de madi'ne to daro'ne inbe be to. In kin in soti ngayn utə kujənyamosi kadikare'gi ki on row raki num kujənyamosi kadikare'gi pəti ki kadi Luwə.» 34 Loki Jeju oo kadi njendangi makitu kin ilə ta'ti ki kumkədi, ningə el'ə ene: «in sanyi el ki Konbe lə Luwə.» Go ta'gi'ti kin, de ki rangi kare ki oji me'ne'ti kadi n'dəji ta Jeju bay goto nga.

Kirisiti ki Dabidi

(Mat 22.41-46; Luk 20.41-44)

35 Loki Jeju isi ndo de'gi nya me Kəy'ti lə Luwə, dəji'de ta ene: «Ra bann be ə njendo ndukun'gi lə Luwə eli eyina Kirisiti, De ki Luwə mbət'ə in ngonnkaw Dabidi wa? 36 Dabidi inbe ki do'ne, loki Ndil Luwə ra kulə me'ə'ti, el ene:

“Burəbe Luwə el Burəbe lə'm ene:

⟨In re isi dōjikol'm'ti ne,

Biti kadi m'təl njeban'gi lə'i nyakində nja'i'ti⟩
ginn tōgi'ti†.”

37 «Dabidi inbe ki do'ne bar'a Burəbe, nga ki gorow ki bann taa Kirisiti De ki Luwə mbət'ə in

* 12:31 12.31 Lebitiki 19.18 † 12:36 12.36 Pa'gi 110.1

ngonnkaw Dabidi wa‡?» Bulə de'gi ngayn oyi ta lə Jeju ki ronel.

*Jeju gangi ta do njendo ndukun'gi'ti lə Luwə
(Mat 23.1-12; Luk 20.45-47)*

³⁸ Me nyando'ti lə Jeju ki isi ndo bulə de'gi, el'de ene: «Indəi kumkədi do rə'se'ti ki rə njendo ndukun'gi'ti. In de'gi ki gei njiyə ki ku ngal, taa gei kadi de'gi rai'de lapiya ki buki nan'ti lo kingənan'gi'ti lə bulə de'gi to. ³⁹ Me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi, eke lo nyakuso'ti, a gei lo kisi kibo, kete non de'gi'ti. ⁴⁰ Taai nyamaji'gi lə njengawkoy'gi pəti pəti ji'de'ti, ningə ədi kum de'gi ki kelta ki Luwə ki ginn'ə gangi el, kadi de'gi oyi'de toki n'in de'gi ki maji. Go kulə ra'de'gi'ti ki be kin, Luwə a gangi'n ta ki ngan ngayn do'de'ti utə ndəgi de'gi.»

*Kadikare lə njengawkoy ki njendoo
(Luk 21.1-4)*

⁴¹ Jeju isi səw non lo kilə kadikare, isi oo kilə ki de'gi isi iləi kadikare. Njenyakingə'gi ngayn adi nar ngayn ngayn. ⁴² Ningə njengawkoy ki njendoo kare re ki ngann silə joo, to nya ki te nya el ilə to. ⁴³ Adi Jeju bar njendo'gi lə'ne el'de ene: «M'el'se toki rəta'ti, njengawkoy ki njendoo kam re ilə kadikare utə ndəgi de'gi pəti. ⁴⁴ Tado ndəgi de'gi pəti adi bunə nar'gi lə'de, nan njengawkoy kin me ndoo'ti li'ə adi nyakingə ki me kəy'ti lə'ne ba pəti. In ə, bay nya ki nanyi ji'ə'ti kadi ra'n ki rə'ne ə un pəti adi kin.»

‡ **12:37** 12.35, 36, 37 Ngonnkaw Dabidi, kər me'ə nan de ki ginn koji'ti lə Dabidi (10.47, 11.10).

13

*Jeju elta læ kəykawnan ki a tuji kɔ
(Mat 24.1-3; Luk 21.5-7)*

¹ Loki Jeju isi te me Kəy'ti læ Luwə ki taga, njendo li'ə kare el'ə ene: «Njendo, oo mbal'gi ki rai kəy, ki kəy'gi ki boi boi ki əti bol ki dum kam!» ² Jeju təl el'ə ene: «Oo kəy'gi ki boi boi kam maji, mbal kare ki a nanyi kadi isi dɔ mad'a'ti goto; a budi'de mur mur nanga.»

*Nya'gi ki a rai nya kete non dɔboy ndɔ'ti
(Mat 24.3-13; Luk 21.7-19)*

³ Go'ti, loki Jeju aw isi dɔ mbal kagi buni'gi'ti, sow dɔ *Kəy læ Luwə. Piyər num, Jaki num, Jan num, Andire num, dəji'ə ta loki in si'ə ki kar'de eyina: ⁴ «El'je adi joo, dɔkagilo ki ra'ti ə nya'gi kin a rai nya wa? Ə nyakɔji ki bann ə a tɔji kadi ji gəri'n toki nya'gi kin pəti a indəi ngang'i'de wa?»

⁵ Lo kin'ti Jeju ilə rɔ'ne el'de ene: «Indəi kumkədi dɔ rɔ'se'ti, adi de ədi'se el. ⁶ De'gi ngayn a rei ki tɔ'm, a eli eyina: “M'in ə m'in Kirisiti”, ningə a buki de'gi ngayn mu tɔ. ⁷ Loki a oyi kah rɔ'gi ki in sese ndəkba ki poy rɔ'gi ki in sanyi, adi bol ra'se el. Kadi nya'gi kin a rei, nan a in dɔboy ndɔ el bay. ⁸ Ginn be madi a aw rɔ dɔ ginn be madi'ne'ti, konbe madi a aw rɔ dɔ konbe madi'ne'ti. Dɔnangi a yəki ki lo lo, ta bo a on ki lo pəti tɔ, nan nya'gi kin a toi to lo kulə ngirə to ndo ki a ra dene be. ⁹ Ningə ki ɔji dɔ'se inbe'gi, maji kadi sii dɔ nja'se'ti maji, tadɔ de'gi a awi sese lo gangi ta'gi'ti, a tindəi'se ginn kəykawnan'ti læ Juwipi'gi. A awi sese kadi rai non nje konbe'gi'ti, ki non ngar'gi'ti ki boi

tado lə'm. Lokin'ti a in tarow ki te kadi a ingəi mannaji ki do'm'ti ki ro'se'ti. ¹⁰ Nga ningə, nya ki do'kete, maji kadi Poyta ki maji osi mbi de'gi'ti ki donangi'ti ne pəti. ¹¹ Loki a uwəi'se kadi a awi sese lo gangi ta'ti, ononyi'se kadi me'se bol, kene ke ta ri ə a eli non njegangita'gi'ti wa? Ta inbe ki Luwə a ində ta'se'ti low'ə'ti non kin ə eli'de par. Tado ingi ə a elita el, nan in Ndil Luwə ə a ində ta'se'ti kadi eli. ¹² Ngannkon nan'gi a uni do nan awi lo tol nan'ti, baw ngonn a aw ki ngonn kadi toli'ə ko, ningə ngann'gi a osi ta nje koji'de'gi, ə a uni do'de awi se'de kadi toli'de to. ¹³ De'gi pəti a osi'se ta tado lə'm, nan de ki uwə togi'ne ba biti do'boy'ti a ingə kaji.

Kon kibo ngayn ki a re

(Mat 24.15-25; Luk 21.20-24)

¹⁴ «A oyi de ki Njeranyakow Njetuji lo, ki a in lo'ti ki maji kadi in'ti el*. Maji kadi de ki nje tudə nya'gi kin gər ginn'ə maji. Ningə nje ki sii Jude'ti a anyinan ki do mbal'gi'ti†. ¹⁵ Ndo'a'ti kin de ki isi do kəy'ti a ur nanga kadi aw me kəy'ti un nya madi te'n el‡. ¹⁶ De ki a in me ndo'oti a asi kadi təl re be un ku ro'ne el. ¹⁷ Kumtondo ki gara goto a in lə dene'gi ki nje səm ki nje kadi mba ngann'gi ili ndo'a'ti non kin. ¹⁸ Elita ki Luwə kadi nya kin ra nya bar'a el. ¹⁹ Tado dokagilo'ə'ti kin, kon ki de'gi a ingəi, in kon ki de oo nja kare el bay. Lo kulə ngirə donangi'ti ki

* **13:14** 13.14 Lo ki maji kadi in'ti el: In Kəy lə Luwə.

† **13:14** 13.14 Daniyel 9.27, 11.31, 12.11 ‡ **13:15** 13.15 Donangi Palesitinn'ti, de'gi rai kəy adi do'a ta lay, ningə do'a ki ta ki lay kakin ə in lo kisi kərkon. Oyi 2.4.

Luwə ində'n nya'gi kin, biti bone de oo ko kon kin nja kare el. Taa de a oo ko kon kin gogi el ratata tɔ. ²⁰ Re Burəbe uwə ta ndo'gi kin gangi el ə, de kare ki a isi ki do'ne ta goto. Nan ndigi be kadi n'uwə ta ndo'gi kin gangi tado de'gi ki inbe mbəti'de. ²¹ Nga ningə, re de el'se ene: "Oyi, Kirisiti De ki Luwə mbət'ə ə in yo am eke in ne am", ə ononyi'se kun me'se kad'a rɔta. ²² Tado de'gi ki bari rɔ'de toki n'in kirisiti'gi be ki nje ki bari rɔ'de to njekeltakita Luwə'ti nan ingi el a rei non to rai nya'gi ki əti bol bol, ki nyakoji'gi ki kadi n'bukɪ de'gi mu'ti. A sangi kadi to nje ki Luwə mbəti'de inbe kin kaa n'bukɪ'de mu bay, re ingəi row ra'a. ²³ In be ə, kadi, in sii do nja'se'ti. M'el'se nya'gi kin pəti kadi gəri kete taa.

Ndo re Ngonn de

(Mat 24.29-31; Luk 21.25-28)

²⁴ «Ningə, dokagilo'ə'ti kakin, go nya kumton-doo'gi'ti kin, kadi a te kum'ne el, nanyi a nda el. ²⁵ Mee'gi a in dɔran'ti tosi ki nanga, ningə togi'gi ki me dɔran'ti a yəki. ²⁶ Lo kin'ti anyi de'gi a oyi m'in Ngonn de m'a m're me kilndi'ti. M'a m're ki togi pəti, me kunjɪ'ti ki əti bol. ²⁷ M'a m'ulə malayka'gi lə'm kadi to do kum donangi'ti ki so, a kawɪ nje ki mbəti'de ki nan'ti. A kawɪ'de in ngangɪ donangi'ti ki kare tei in ki nungɪ'ti.

Nyando ki ojido kagi mbaykote

(Mat 24.32-36; Luk 21.29-33)

²⁸ «Maji kadi in gəri nyando ki do kagi mbaykote'ti kin. Loki baji'ə'gi indəi rungirungi, ə mbi'ə iti kin ningə, in gəri kadi nanyi bar in ndəkba nga. ²⁹ Be tɔ ə, loki oyi nya'gi kin pəti

rai nya ningø, maji kadi in gøri toki Ngonn de in ta køy'ti, ndøkba kadi re rø'se'ti. ³⁰ Ningø toki røta'ti, adi m'el'se, de'gi ki sii ki dō'de taa ne kin a oyi tigø el ðay ø nya'gi kin pøti a rai nya. ³¹ Døran ki dønangi a gotoi ndø madi, nan ta'gi løm a toi lo to'de'ti ba biti ki non'ti.

Luwø ki kar'ne ba ø gør ndø ki dōboy'ti

(Mat 24.42, 25.13-15; Luk 12.36-38, 19.12-13)

³² «De kare ki gør ndø eke dō kadi ki nya'gi kin a rai nya'ti goto: *Malayka'gi ki dōran'ti el num, Ngonn lø Luwø inbe el num, nan Luwø ki Baw ki kar'ne ba par ø gø. ³³ Maji kadi oyi go rø'se, sii dō nja'se'ti, tado in gøri dō kad'a kin el. ³⁴ A to to ta lø dingøm kare ki inyø me køy lø'ne ø aw mbah kin be. Kete ðay ta kadi aw, adi tōgi kulø'gi ki me køy'ti ji njekuløbørgi'ti lø'ne. Adi nan nan kulø ki sow dō'a kadi ra, ningø ndøji njengøm takøy kadi isi dō nja'ne'ti. ³⁵ Ø maji kadi sii dō nja'se'ti, tado in gøri dō kadi ki ðe nje køy a tøl'n el. A tøl lo sol'ø, eke danlo'ti, eke ndu non kunjø'ti, eke ki sin kaa, in gøri el. ³⁶ Re te pati ningø, kadi ingøi dō bi'ti el. ³⁷ Ta ki m'el'se kin, in de'gi pøti ø m'el'de: Sii dō nja'se'ti.»

14

Ta kōji ki dō tøl Jeju'ti

(Mat 26.1-5; Luk 22.1-2; Jan 11.47,49,53)

¹ Nanyi ndø joo kete kadi ndø ra nanyi Paki ki nanyi mapa ki hum ød'ø el asi. Kibo'gi lø njekujønyamosi kadikare'gi, ki njendo ndukun'gi lø Luwø, sangi row kadi n'uwøi Jeju gidi kuwø n'tøli'ø. ² Be'ø, elinan eyina: «Adi

j'uwəi'ə ndo ra nanyi'ti el nan de'gi a indəi ki wongi.»

*Dene madi ur hu ki əti maji do Jeju'ti
(Mat 26.6-13; Jan 12.1-8; Luk 7.36-38)*

³ Jeju in me be'ti ki Betani, me kəy'ti lə Simon ki njebanji. Loki Jeju isi so nya, dene madi re ki ku mbal ki bari'ə albatir ki hu ki əti maji in me'ti. Hu kin gat'a in ngayn, rai ki mann kagi ki bari'ə «nar» inbe doro'a. Dene to ku hu, ningə təti hu kakin do Jeju'ti. ⁴ De'gi madi dann nje ki in low'ə'ti non, ro'de nəl'de el adi elinan dann'de'ti eyina: «Tuji hu kin ko be ginn'ə in ri wa? ⁵ Asi kadi de taa'n nar ki asi silə bu mutə*, ə ra'n ki njendoo'gi!» To ro'de adi elita dene kakin ngayn. ⁶ Nan Jeju el'de ene: «Inyəi dene kin keke. Tado ri ə isi njuwəi'ə wa? Nya ki ra do'm'ti in kulə ki maji.» ⁷ Njendoo'gi a in sese ki ndo'gi pəti, adi ndo ki me'se ndigi par ə a rai se'de, nan m'in, m'a m'in sese ki ndo'gi pəti el. ⁸ Dene kin ra nya ki asi go togi'ne: Oj hu ro'm'ti kete nginə'n ninn'm ki a aw badi'ti. ⁹ Ningə adi m'el'se ta ki rota'ti: lo'gi pəti donangi'ti ne ki de'gi a iləi mbər Poyta ki maji səm'ti, a ori poy nya ki dene ra kin, kadi me'de olo'n do'a'ti.

*Judasi un do Jeju
(Mat 26.14-16; Luk 22.3-6)*

¹⁰ Judasi Isikariyoti ki in ki kare mbunə njendo'gi'ti lə Jeju ki do'gi gidə in joo, aw ində ta'ne nan'ti ki kibo'gi lə njekujənyamosi

* **14:5** 14.5 Silə kare, dokagilo'ti lə Jeju, in nar ki lo ra kulə'ti ndo kare. Adi silə bu mutə in nar ki lo ra kulə'ti ndo bu mutə.

kadikare'gi kadi ulə'n Jeju ji'de'ti. ¹¹ Loki kibo'gi oyi ta ki ta Judasi'ti, ro'de nəl'de ngayn adi uni ndu'de kadi n'adi'ə nar. Low'ə'ti non, Judasi sangi row ki kadi ulə'n Jeju ji'de'ti.

Jeju so nya Paki ki njendo'gi lə'ne
(Mat 26.17-19; Luk 22.7-13)

¹² Ndo ki dokete lə ra nanyi kuso mapa ki hum od'ə el, adi in ndo tol ngann bati'gi tado nyakuso Paki, njendo'gi lə Jeju dəji'ə eyina: «Lo ki ra be ə ndigi kadi j'aw ji ra nyakuso Paki səm'ti kadi so wa?» ¹³ Ningə Jeju ulə njendo'gi lə'ne joo, el'de ene: «Ai me bebo'ti kam, a tōri tanan'ti ki dingəm kare ki oti mann me mbu ndar'ti do'ne'ti, ningə uni go'ə. ¹⁴ Me kəy ki ur'ti ə eli nje kəy kin eyina: “Njendo ene: Kəy ki ra ə kadi m're m'njo nya Paki'ti ki njendo'gi lə'm wa?” ¹⁵ A oji'se me kəy ki boi. Me kəy kin to taa, in ki ra go'ə ə binəm, ki nya'gi ki me'ti pəti. Lo kin ə a rai nyakuso Paki səm'ti kadi j'usoi. ¹⁶ Njendo'gi indəi, awi me bebo'ti kakin, ningə, ingəi nya'gi pəti asi nan toki Jeju eli'n'de, adi rai nyakuso Paki indəi do'a dana.»

Njendo kare ki a un do Jeju
(Mat 26.20-25; Luk 22.14; Jan 13.21-30)

¹⁷ Loki kadi ur, Jeju re ki njendo'gi lə'ne ki dōgi gidə in joo. ¹⁸ Loki sii ta nyakuso'ti, Jeju el'de ene: «M'el'se toki rōta'ti: de kare dann'se'ti ki isi so sə'm nya, a ulə'm ji de'gi'ti.» ¹⁹ Me njendo'gi ulə ngirə tuji, adi dəji ta Jeju kare kare eyina: «In m'in be?» ²⁰ Jeju el'de ene: «In de kare dann'se'ti in ki dōgi gidə in joo inbe kin. In ki ulə ji'ne sə'm nan'ti me ngo kuso nya'ti.» ²¹ Tado Ngonn de a oy

toki ndangi me makitu'ti lə Luwə ɔji dɔ'a†, nan kumtondoo in lə de ki a ulə Ngonn de ji de'gi'ti. De'ə kin, re oji'ə el kaa in soti.

Nyakuso ki ar njay lə Burəbe

(Mat 26.26-30; Luk 22.14-20; 1Ko 11.23-25)

²² Loki sii ta nyakuso'ti, Jeju un mapa, njangi dɔ'a, ningə uwə təti nan'ti, adi njendo'gi, ningə el'de ene: «taai, in kin in darɔ'm.» ²³ Go mapa'ti, Jeju un kɔpi yiwi kandi nju, ra oyo dɔ'ti, ningə təl'n adi njendo'gi anyinan pəti dann'de'ti. ²⁴ Jeju el'de ene: «In kin in mosi'm, mosi Kunmindi ki sigi ki a anyi tado bulə de'gi. ²⁵ Ningə m'el'se toki rɔta'ti, m'a m'anyi yiwi kandi nju ki rangi el, biti kadi m'a m'anyi ki sigi me Konbe lə Luwə.» ²⁶ Osi pa kulə toji dɔ Luwə'ti, ningə tei awi dɔ mbal kagi Buni'gi'ti.

Jeju el toki Piyər a manji ta gər'ne

(Mat 26.31-35; Luk 22.31-34; Jan 13.36-38)

²⁷ Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «Ingi a mbəti m'in pəti, tado ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: “M'a m'tol njekul bati'gi, ningə bati'gi a sananyinan ki lo lo‡.” ²⁸ Nan loki m'a m'ində lo koy'ti, m'a m'aw kete non'se'ti, to nginə'se Galile'ti.» ²⁹ Piyər el Jeju ene: «Re de'gi pəti inyəi nu kɔ kaa, m'in m'a m'inyə'i kɔ el.» ³⁰ Jeju təl el'ə ene: «Toki rɔta'ti, adi m'el'i, in, ɓone, me kondɔ'ti inbe kin, kunə kunjə a non nja joo el ɓay ə a manji ta nja mutə ene in gəri'm el.» ³¹ Nan Piyər ra dɔ ndu'ne'ti ene: «Re in koy kaa m'a m'oy sə'i, um m'a manji ta gəri el biti.» Ningə

† 14:21 14.21 Pa'gi 22.2; Ejay 53 ‡ 14:27 14.27 Jakari 13.7

ndəgi njendo'gi pəti eli ko ta inbe ki Piyər el kakin to.

*Jeju elta ki Luwə Getisemane'ti
(Mat 26.36-46; Luk 22.39-46)*

³² Go'ti, Jeju in ki njendo'gi lə'ne ɔti rei lo'ti madi ki tɔ'a nan Getisemane. Jeju el'de ene: «Sii lo kin'ti ne be in nginəi m'in, dɔkagilo'ti ki m'a m'elta ki Luwə.» ³³ Jeju adi Piyər num, Jaki num, Jan num awi si'ə. Lo kin'ti, dadi ki ɓol ki metuji kibo ulə ngirə ra Jeju. ³⁴ Adi Jeju el'de ene: «Me'm rosi ki metuji ki asi koy, sii ne be, sii kum ba um, in toi ɓi el.» ³⁵ Jeju ɔti ki kete nden, ningə osi ki takum'ne nanga, dəji Luwə kadi re, to lo ra'ti ə, ɔsi dɔ kadi kon kin ngərəngi rɔ'ne'ti. ³⁶ Jeju ene: «Aba! Bai, nya ki dum tɔgi goto, ə ɔsi kɔpi kon kin ngərəngi kɔ rɔ'm'ti, nan k'in ə kadi in kigo ndigi'ti lə'm el, nan kigo ndigi'ti lə'i yo taa.» ³⁷ Jeju təl re rɔ njendo'gi'ti ki mutə, ningə ingə'de, isi toi ɓi, adi el Piyər ene: «Simon, isi to ɓi inbe biti wa? Asi kadi isi kum dɔ kadi'ti ki kare be el biti wa? ³⁸ Sii dɔ nja'se'ti ba, elita ki Luwə, kadi osi me nyanan'ti el. Ndil de ki me'ə'ti ge ra nya ki maji, nan darɔ in ki ton.» ³⁹ Təl ɔr rɔ'ne se'de ki rangi ɓay, elta ki Luwə, un go mindi'ne ki kete inbe kakin ɓay. ⁴⁰ Loki təl re rɔ'de'ti ningə, ingə'de isi toi ɓi ɓay. Kum'de ɔy diriri, lo ta ki kadi eli'ə kaa gəri el. ⁴¹ Jeju təl aw, re ki nja mutə, el'de ene: «In toi ta ɓiti ne, isi ɔri kon ɓay wa? Asi be nga! Dɔkagilo re. Ngosine a uləi m'in Ngonn de ji njeramajel'gi'ti nga. ⁴² Indəi taa adi j'awi, njekuləm ji'de'ti ə a re am!»

Judası ulə Jeju ji de'gi'ti
(*Mat 26.47-56; Luk 22.47-53; Jan 18.3-12*)

⁴³ Lowə ti non loki ta nanyi ki ta Jeju'ti ba bay ningə, Judasi, ki in ki kare dann njendo'gi'ti ki dɔgi gidə in joo ə isi re. Re ki kuti de'gi ngayn go'ne'ti. De'gi ki njekuwə kiyəɔ'gi ge, njekuwə gɔl'gi ji'de'ti ge. Bulə de'gi kin, in kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ki njendo ndukun'gi lə Luwə, ki ngatɔgi'gi, ə uləi'de.

⁴⁴ Judasi ki njekundo Jeju, elinan se'de nya ki n'a n'ra kadi to gəri Jeju ene: «De ki m'a m'ində ta'm kɔt'ɔ kin ə, in darɔ'a inbe, ənn ə, uwəi'ə səm, indəi kum'se go'ə'ti maji ai si'ə!» ⁴⁵ In be ə, te inbe ki Judasi te par ə, ɔti re rɔ Jeju'ti el'ə ene: «Njendo de'gi!» Ningə, ində ta'ne kɔt'ɔ'ti. ⁴⁶ Nje ki nungi indəi ji'de dɔ Jeju'ti uwəi'ə. ⁴⁷ Loki uwəi'ə, ki kare dann nje ki in si'ə nan'ti, ɔr kiyəɔ lə'ne tugə'n mbi paja lə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi, bati gangi.

⁴⁸ Jeju un ta el'de ene: «To to nya ki m'in kaya de ə, in rei ki kiyəɔ'gi ki gɔl'gi ta kadi uwəi m'in be? ⁴⁹ Ndo'gi pəti, m'in sese nan'ti nati Kəy'ti lə Luwə, m'ndo de'gi nya, kaa, uwəi m'in el, nan in kin to be bone kadi ta'gi ki ndangi me makitu'ti lə Luwə tɔli ta'de.» ⁵⁰ Lo kin'ti, njendo'gi li'ə pəti anyinan ə inyəi'ə. ⁵¹ Ngonn ki basa kare, ki dolo rɔ'ne ki ta ku inbe par, un go Jeju. De'gi uwəi ngonn ki basa kakin, ⁵² nan, inyə ta ku ki dolo'n rɔ'ne kakin ji'de'ti, ə anyi ki rɔ'ne kare aw.

Jeju ra non njegangita'gi'ti lə Juwipi'gi
(*Mat 26.57-68; Luk 22.54-55,63-71; Jan 18.12-18*)

⁵³ Nje kuwə Jeju, awi si'ə non kibo'ti lə njekujənyamosi kadikare'gi. In lo kin ə kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki ngatogi'gi ki njendo ndukun'gi lə Luwə, pəti kawinan'ti. ⁵⁴ Piyər ra njiyə go'de'ti sanyi, nden nden, re ur go'de'ti, nati lo'ti lə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi kakin. Re isi nan'ti ki paja'gi ta por'ti, isi nduwi. ⁵⁵ Kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki nje gangi ta'gi lə Juwipi'gi, ba pəti, sangi row təti ta madi kadi n'gangi ta koy dɔ Jeju'ti, nan ingəi el. ⁵⁶ De'gi ngayn təti ta ki ngom dɔ'a'ti, nan ta ki tət'i'gi lə'de aw go nan'ti el. ⁵⁷ Nje ki nagi indəi rai taa, taa təti ta ki ngom dɔ'a'ti eyina: ⁵⁸ «J'oo ta'a'ti ene: "M'a m'tuji Kəy lə Luwə ki de'gi rai ki ji'de kam kɔ, ningə me ndɔ'ti ki mutə, m'a m'ra in ki rangi ki de ra ki ji'ne el.» ⁵⁹ Dɔ ta'ti inbe kin kaa, ndu nje təti ta'gi osi go nan'ti el. ⁶⁰ Ə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi ində taa dann de'gi'ti ki kawinan, dəji Jeju ene: «A elta madi dɔ ta'gi'ti ki de'gi ra eli dɔ'i'ti kam el wa?» ⁶¹ Nan Jeju ra ta'ne mbo, te ta'ne ilə'de'ti el. *Kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi dəji Jeju ta ki rangi bay ene: «In, ə in Kirisiti De ki Luwə mbət'ə, ki in Ngonn lə Luwə ki de'gi isi uləi tɔji dɔ'a'ti kin wa?» ⁶² Ə Jeju el'ə ene: «In m'inbe, ningə a oyi m'in Ngonn de m'nji dɔjikol Luwə'ti ki nje tɔgi, a oyi m'in m'ində dɔran'ti m're me kilndi'ti.» ⁶³ Kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi til ku'gi ki rɔ'ne'ti, ə el ene: «In kin, ji sangi kadi de madi ki rangi elta dɔ'a'ti bay wa? ⁶⁴ Inbe'gi oyi ndu'ə ki el'n ta ki mal dɔ Luwə ki mbi'se ne. Ta ri ə in məri dɔ'a'ti wa?» Ə de'gi pəti ki in low'ə'ti kin gangi

ta do Jeju'ti, kadi in de ki sow do koy. ⁶⁵ Nje ki nan'gi, ulæi ginn tuw mannta'de do'a'ti, ndæmi takum'æ, ningæ biri ji'de osi'æn'æ, æ eli'æ eyina: «in ra rø'i to njekeltakita Luwæ'ti be æ oji'je de ki osi adi j'oo!» Low'æ'ti non, paja'gi uwæi Jeju, agi ki rø'a'ti tindæi kot'ɔ.

Piyær maji ta gær Jeju

(*Mat 26.69-75; Luk 22.56-62; Jan 18.15-18,25-27*)

⁶⁶ Loki Piyær in tambalo'ti, nanga ne bay, dene kare ki dann dene'gi'ti ki nje ra kulæ'gi'ti me kæy'ti læ kibo læ njekujønyamosi kadikare'gi in non re. ⁶⁷ Oo Piyær isi nduw por ningæ, indæ manj'a ba, æ el'æ ene: «In kaa, in ki Jeju ki Najareti'ti to el wa?» ⁶⁸ Nan Piyær el'æ ene: «Jagi m'gær'æ el, ta m'gær me ta læ'i inbe ki ra el kam el to.» Go'ti Piyær oti aw ra ta ndogi'ti, ningæ kunæ kunjæ non. ⁶⁹ Dene kakin ilæ kum'ne oo'n Piyær, ningæ tæl re do ta'ti kakin bay, el de'gi ki rai se'de non ene: «Dingøm kam in ki kare dann de'gi'ti li'æ to.» ⁷⁰ Piyær tæl manji nja kare bay, ene n'gær'æ el. Ningæ njaba go'ti, æ de'gi ki rai se'de non, rei eli Piyær bay eyina: «Toki røta'ti, in kaa, in ki kare dann de'gi'ti li'æ to, tado in de ki Galile'ti.» ⁷¹ Æ lo kin'ti Piyær iw rø'ne ki ta ki ngan ngayn ene: «Kadi Luwæ ra søm nya ki ngan, re m'elta ki ngom. M'gær dingøm ki a elita li'æ kam el.» ⁷² Ningæ tanan'ti non, ki nja joo, kunæ kunjæ non. Nga ningæ, me Piyær olo do ta'ti ki Jeju el'æ ene: «Kete taa kadi kunæ kunjæ non ki nja joo a manji ta ki nja mutæ ene gæri'm el,» adi Piyær non ki mann kum'ne.

15

Jeju ra non ngar Pilati'ti

(Mat 27.1-2, 11-14; Luk 23.1-5; Jan 18.28-38)

¹ Ki sin ba, kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi, ingəi nan ki ngatəgi'gi ki njendo ndukun'gi, ki nje gangi ta'gi læ Juwipi'gi ba pəti, uni ndu'de ningə dəi Jeju, awi si'ə uləi'ə ji Pilati'ti. ² Ə *Pilati dəji Jeju ene: «in ngar læ Juwipi'gi wa?» Jeju el'ə ene: «In ta ki te ta'i'ti.» ³ Kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi təti ta'gi ngayn də Jeju'ti. ⁴ Ə, Pilati təl dəji Jeju ta ki rangi bay ene: «A elta madi el wa? oo ta'gi pəti ki de'gi a indəi də'i'ti kam!» ⁵ Nan Jeju te ta'ne ilə'ti el, adi ndəji Pilati ki dum.

Gangi ta koy də Jeju'ti

(Mat 27.15-26; Luk 23.13-25; Jan 18.39-19.16)

⁶ Də bal'gi pəti, lo ra nanyi Paki'ti, Pilati ər dangay kare ilə taa, adi in de ki bulə de'gi dəji'ə kadi ər'ə dangay'ti adi'de. ⁷ Dingəm kare ki bari'ə nan Barabasi in dangay'ti. Uwəi'de dangay'ti in ki madi'ne'gi ojido təl ki toli de, lo wongit'i ki toji taga də nje konbe'gi'ti. ⁸ Bulə de'gi awi rə Pilati'ti, ningə dəji'ə kadi ra nya ki isi ra kete kete kakin adi'de. ⁹ Nga a Pilati dəji'de ene: «Gəi kadi m'inyə ngar læ Juwipi'gi taa madi'se wa?» ¹⁰ Pilati dəji ta kin be, tado gəri maji kadi in jangi ə ra kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi də Jeju'ti ə uləi'ə ji'ne'ti. ¹¹ Nan kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi suləi bulə de'gi adi dəji Pilati kadi ər Barabasi yo adi'de um Jeju el. ¹² Pilati dəji'de bay ene: «In gei kadi m'ra ri ki in ki in bari'ə ngar læ Juwipi'gi

wa?» ¹³ Ningə təli uləi bilə eyina: «In bər'ə kagidəsi'ti!» ¹⁴ Pilati dəji'de ene: «In ri ki majel ə ra wa?» Ningə uləi bilə ngayn bay eyina: «In bər'ə kagidəsi'ti!» ¹⁵ In be ə, kadi rə bulə de'gi nəl'n'de, Pilati ərə Barabasi adi'de. Ningə go'ti, adi indəi Jeju ki ndəy hawlay, ə uləi'ə ji njerə'gi'ti kadi bəri'ə kagidəsi'ti.

Njerə'gi uwəi Jeju kogi
(*Mat 27.27-31; Jan 19.2-3*)

¹⁶ Njerə'gi əri Jeju awi si'ə me kəy'ti lə ngar Pilati, nati lo'ti ki bəri'ə nan piretuwar, me lo'ti lə Pilati inbe non, ə bəri ndəgi njerə'gi pəti adi'de rei. ¹⁷ Low'ə'ti non, uləi ku ki kər njir njir* rə Jeju'ti, ə oji jəgi konn uləi də'a'ti tə. ¹⁸ Ningə, iləi rə'de rai'ə lapiya eyina: «Lapiya ngar lə Juwipi'gi!» ¹⁹ Tindəi də'a ki kagi gakira, tuwi mann ta'de də'a'ti, ə əsi məkəsi'de nanga, eyina n'isi n'əsi də'de nanga non'a'ti. ²⁰ Ləki uwəi'ə kogi asi'de ningə, əri ku ki kər njir njir kakin rə'a'ti kə, ə təli uləi ku'gi li'ə inbe rə'a'ti gogi. Go'ti, tei awi si'ə taga kadi bəri'ə kagidəsi'ti.

De'gi bəri Jeju kagidəsi'ti
(*Mat 27.32-44; Luk 23.26-43; Jan 19.17-27*)

²¹ Dingəm kare ki Sirenn'ti, tə'a nan Simon, in baw Alegijandır ki Rupusi, in mu, ningə njerə'gi uwəi'ə ki təgi adi oti kagidəsi lə Jeju. ²² Awi ki Jeju lo madi'ti kare tə non, bəri eyina Golgota, kər me'ə nan: «Lo kado de.» ²³ Adi'ə yiwi

* **15:17** 15.17 Dəkagilo'ə'ti kin, ku ki kasi, səw də ngar'gi par ə kadi ət.

kandi nju ki buri nan'ti ki nya ki bari eyina mir†, kadi Jeju anyi, nan mbəti kanyi. ²⁴ Go'ti, njerɔ'gi bəri Jeju kagidəsi'ti. Tugəi kiri mbara dɔ ku'gi'ti li'ə, lowəi nan dann'de'ti‡. ²⁵ In ki kadi ki jikara, ə bəri'ə'n'ə kagidəsi'ti. ²⁶ Ndangi me bar'ti, nya ki ra ə n'bəri'ə'n'ə kagidəsi'ti eyina: «Ngar lə Juwipi'gi.» ²⁷ Bəri njebogi'gi joo nan'ti si'ə kagidəsi'ti. Ki kare dɔjikɔl'ɔ'ti, ki nungi dɔjigəl'ə'ti. [²⁸ Be kadi ta ki ndangi me makitu'ti lə Luwə tol'n ta'ne: «Tudəi'ə dann njeramajel'gi'ti» kin tol'n ta'ne§.] ²⁹ De'gi ki nje dər row'ə, ra indəi dɔ'de roke roke, ningə taji'ə, ə eli eyina: «Man, in ki nje tujɔ Kəy lə Luwə, ə təl ra in ki rangi me ndɔ'ti ki mutə kam! ³⁰ Aji rɔ'i inbe, ə in dɔ kagidəsi'ti ur nanga be!» ³¹ Be tɔ ə nyi, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun'gi lə Luwə, uwəi Jeju kogi dann'de'ti eyina: «Aji de'gi ki rangi, nan inbe asi kaji rɔ'ne el! ³² Kirisiti, De ki Luwə mbət'ə, Ngar lə Isirayel'gi kaa kam, ki ra'je inbe ki ji ra'n ne kin, kadi in dɔ kagidəsi'ti ur nanga adi j'oo, adi to j'un me'je j'ad'a rɔta!» Nje ki bəri'de kagidəsi'ti ki kare dɔjikɔl'ɔ'ti ki nungi dɔjigəl'ə'ti kaa taji'ə kah'a'ti inbe tɔ.

Koy Jeju

(Mat 27.45-56; Luk 23.44-49; Jan 19.28-30)

† **15:23** 15.23 Mir in hu ki rai ki nɔm kagi madi dɔnangi Palesitinn'ti non. Gata in ngayn, ningə loki de oy ningə, a ɔyi rɔ ninn'ti bay ta a duwi. Ta loki rɔ de to'ə ngayn ningə, rai adi'ə ə rɔ'a yokiro nden. ‡ **15:24** 15.24 Pa'gi 22.19 § **15:28** 15.28 Barta kin goto me makitu'gi'ti ki kete nu ki in ta lə Luwə ki ndangi to kunmindi ki sigi.

³³ Loki kadi ra jam do be'ti, lo diw, ndul kururu donangi'ti ba pæti, biti kadi ki mutə ki losol'ə.
³⁴ Ningə kadi'ti ki mutə, Jeju non ki ndu'ne kibo ene: «Eloyi, Eloyi, lama sabakitani?» Kər me'ə nan: «Luwə lə'm, Luwə lə'm, tado ri ə inyə'm kə wa?» ³⁵ De'gi madi dann nje'gi'ti ki rai non, oyi ndu'ə, ningə eli eyina: «Oyi de kaa nyi, ra bar Eli!» ³⁶ De kare dann'de anyi ngodi, un nya ki to hem hem, ulə me mann kandi nju'ti ki masi, ningə ulə ta gakira'ti adi Jeju kadi anyi, ə el ene: «In nginəi adi j'oyi ke Eli a re ris'ə nanga do kagidəsi'ti wa?» ³⁷ Lo kin'ti non be, Jeju ur koo ki ndu'ne kibo, ningə kon'a te. ³⁸ Go'ti ku gangi lo ki ra me Kəy'ti lə Luwə, til dana joo, in ta nu biti re nanga*. ³⁹ Kibo lə kuti njerə'gi ki bu, ki ra takum Jeju'ti, oo'ə lo koy'ti ki oy, el ene: «Ki rəta'ti, dingəm kin in Ngonn lə Luwə.» ⁴⁰ Dene'gi madi rai non tə, rai sanyi, indəi kum'de ra oyi nya'gi ki isi rai nya. Dann'de'ti, Mari ki Magidala num, Mari ki kon Jaki ki bari'ə ngonn ki in kon Joje num, ta Salome num, rai non tə. ⁴¹ In ingi kin ə ndolei go Jeju, ta rai si'ə me nya'gi'ti li'ə loki in Galile'ti. Ningə, dene'gi ki rangi ngayn ki rei si'ə Jerujalem'ti kaa in non bay tə.

*Jisepi un ninn Jeju duw
 (Mat 27.57-61; Luk 23.50-55; Jan 19.38-42)*

* **15:38** 15.38 Ku gangi lo kin gangi loki kar njay ki loki kar njay njay nan'ti. Lo ki kar njay njay, in kibo lə njekujenyamosi kadikare'gi par ə a un majel lə bulə de'gi kadi awi'n me'ti non Luwə'ti. Loki Jeju oy, ku kakin til dana joo, adi tarow to tado lə de'gi pæti kadi ai non Luwə'ti. Tekitaga 26.31-33.

⁴² Ndo'a'ti kin, in ndo ki de'gi a o'si nja nya'gi nan'ti indøi, adi in ndo ki non ndo kørkon'ti. ⁴³ Loki lo sol, Jisepi ki Arimate'ti, ki in ki kare dann njegangi ta'gi'ti læ Juwipi'gi, in de ki de'gi buki'ø'ti ngayn, uti mosi'ne ku'ti in non re. In inbe kaa isi nginø Konbe læ Luwø ki kadi a re kin to. Bol ra'a el, adi aw ro Pilati'ti døj'ø ninn Jeju. ⁴⁴ Loki Pilati oo kadi Jeju oy ø, øt'ø bol, adi ulø go nje kisi do kuti njerø'gi ki bu, ad'a re, ningø døj'ø ene ke Jeju oy mayinu wa? ⁴⁵ Loki oo ta ki ta nje kisi do njerø'gi'ti ningø, adi tarow Jisepi kadi un ninn Jeju. ⁴⁶ Jisepi ndogi ta ku dolo ninn, risi ninn Jeju do kagidøsi'ti re'n nanga, dolo ki ku dolo ninn, ilø me be ninn'ti ki uri kadi mbal'ti, ningø nduguru mbal ilø ta'ti. ⁴⁷ Mari ki Magidala in ki Mari ki kon Joje awi, ra oyi loki iløi Jeju'ti.

16

Jeju indø taa lo koy'ti el

(Mat 28.1-8; Luk 24.1-11; Jan 20.1-2)

¹ Loki ndo kørkon dør, Mari ki Magidala num, ki Mari, ki kon Jaki num, Salome num ndogi hu kagi ki øti mbin, tado kaw koy ro ninn Jeju'ti. ² Ndo Dømasi, ki sin ba, loki kadi isi uwø, anyi awi do'badit'i. ³ Loki isi awi ningø, elinan dann'de'ti eyina: «Nga kin, nan ø to nduguru mbal ta'a'ti rangi adi'je wa?» ⁴ Nan loki uni kum'de ningø, oyi kadi kækirø mbal kakin, de nduguru'ø rangi. ⁵ Dene'gi kin uri be ninn'ti ningø, nyi, oyi ngonn ki basa madi kare, ulø ku ngal ki nda ro'ne'ti, si'n ki døjikøl'ti. Lo kin'ti, bol ra dene'gi. ⁶ Nan, ngonn ki basa kakin el'de

ene: «In boli el, m'gər kadi isi sangi Jeju ki Najaret'i'ti, ki de'gi bəri'ə kagidəsi'ti. Jeju ində taa lo koy'ti, goto ne. Oyi loki iləi'ə'ti ə to kare kin. ⁷ Ningə ki ngəsine kin, awi eli Piyər ki ndəgi njendo'gi toki a aw kadi nginə'se Galile'ti. Lo kin ə a oyi'ə'ti, toki el'n'se kete.» ⁸ Dene'gi tei ki ngodi nja'de'ti ta badi'ti, dadi par par ki bol, gəri row rə'de el. Ta kaa eli de el, tado bol təl'de*.

Jeju ɔji rə'ne Mari ki Magidala

⁹ [Jeju ində taa lo koy'ti ki ndo Dəmasi, sin ba. Loki ində lo koy'ti, de ki dəkete ki tɔji rə'ne rə'a'ti in Mari ki Magidala, ki ndəki tuwə ndil'gi ki majel siri də'a'ti kə. ¹⁰ Ningə, Mari ə in nje kaw kel njendo'gi li'ə ki sii ta kuwə ndoo'ti ki ta non'ti. ¹¹ Nan loki Mari el'de toki Jeju ində lo koy'ti, adi n'inbe n'oo'ə ki kum'ne, njendo'gi tai me'ə el.

Jeju ɔji rə'ne njendo'gi joo

¹² Go'ti, Jeju ɔji rə'ne kəji ki to ta dangi njendo'gi joo ki in də row'ti, isi awi ki ngannbe'gi'ti. ¹³ Loki Jeju ingə'de, təli awi ɔri poy'o ndəgə'gi, nan ndəgə'gi uni me'de, el tə.

Jeju ɔji rə'ne njendo'gi ki dəgi gidə in kare

¹⁴ Ta təlta'a'ti, Jeju ɔji rə'ne njendo'gi ki dəgi gidə in kare loki isi sɔi nya. Lo kin'ti, Jeju kəl se'de də kunme'ti el lə'de, ki kum kuti lə'de, tado mbeti kun me'de nje ki oyi'ə toki ində lo koy'ti. ¹⁵ Go'ti, el'de ene: «Ai ki də be'gi ki dənangi'ti

* **16:8** 16.1-8 Be ninn lə'de dənangi Palesitinn'ti in mbal ə uri kada to be ningə, iləi ninn'ti, ningə nduguruyi mbal ki rangi uti ta'a.

ne pɛti, ilɛi mbɛr Poyta ki maji mbi de'gi'ti pɛti. ¹⁶ De ki un me'ne, ɔ rai'ɛ batɛm, ningɔ a ingɔ kaji, nan de ki mbɛti kunme'ne, ta ki gangi a in dɔ'a'ti. ¹⁷ Nyakɔji'gi ki nje ki uni me'de adi Luwɛ a ɔji ɔ to kin: me tɔ'm'ti, a tuwɛi ndil'gi ki majel, a eli ndonnta'gi ki mbah. ¹⁸ A uwɛi lii'gi ki ji'de, ningɔ re anyinan nya ki nje tɔl de kaa, a ra se'de nya madi el. A indɛi ji'de dɔ njemonyi'gi'ti, adi nje monyi'gi ingɛi lapiya.»

Jeju tɛl aw dɔran'ti

¹⁹ Go ta'gi'ti ki Burɛbe Jeju el'de, uni'ɛ awi si'ɛ dɔran'ti, adi isi dɔjikɔl Luwɛ'ti. ²⁰ Go kaw'a dɔran'ti, njendo'gi awi ilɛi mbɛr Poyta ki maji. Burɛbe in se'de nan'ti, adi'de tɔgi adi rai nya'gi ki ɛti ɓol ɓol. Nyakɔji'gi kin to be, tɔji kadi ta lɛ njendo'gi in ta ki rɔta'ti†.]

† **16:20** 16.9-20 Barta'gi kin goto me makitu'ti ki kete nu ki in ta lɛ Luwɛ ki ndangi to kunmindi ki sigi.

lxx

Ta lə Luwə Kunmindɪ ki Sigi
New Testament in Gor

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gor

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

2c67456e-bce1-5ef4-9c95-47d2d9335aa4